

तू
राजहंस
एक...

किरण दशमुखे

‘तू राजहंस एक’ हे पुस्तक श्री किरण दत्तात्रय दशमुखे यांनी लिहून ‘संघर्ष प्रकाशन’ या नावाने स्वतःच प्रकाशित केले आहे. त्या पुस्तकाचे सर्वाधिकार त्यांच्याकडे आहेत.

त्यांनी ई साहित्य प्रतिष्ठानला याचे ई पुस्तक बनवून विनामूल्य वितरित करण्याचे कायदेशीर अधिकार दिले आहेत. त्यानुसार आम्ही आमच्या वाचकांना ते पुस्तक विनामूल्य देत असून त्यांनी ते आपल्या ओळखीच्या वाचकांत विनामूल्य वितरित करावे ही विनंती करत आहोत.

या परवानगीसाठी आम्ही

श्री किरण दशमुखे :- ९४२०८८९५७५

यांचे आभारी आहोत.

ई साहित्य प्रतिष्ठान

esahity@gmail.com

www.esahity.com

www.esahity.in

तू राजहंस एक

हे पुस्तक विनामूल्य आहे
पण फुकट नाही

या मागे अनेकांचे कष्ट व पैसे आहेत .

हे वाचल्यावर खर्च करा ३ मिनिट

१ मिनिट : लेखिकांना फोन करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा

१ मिनिट : ई साहित्य प्रतिष्ठानला मेल करून हे पुस्तक कसे वाटले
ते कळवा.

१ मिनिट : आपले मित्र व ओळखीच्या सर्व मराठी लोकांना या
पुस्तकाबद्दल आणि ई साहित्यबद्दल सांगा.

असे न केल्यास यापुढे आपल्याला पुस्तके मिळणे बंद
होरू शकते.

दाम नाही मागत. मागत आहे दाद.

साद आहे आमची. हवा प्रतिसाद.

दाद म्हणजे स्तुतीच असावी असे नाही. प्रांजळ मत, सूचना, टीका, विरोधी मत यांचे स्वागत आहे. प्रामाणिक मत असावे. ज्यामुळे लेखकाला प्रगती करण्यासाठी दिशा ठरवण्यात मदत होते. मराठीत अधिक कसदार लेखन व्हावे आणि त्यातून वाचक अधिकाधिक प्रगल्भ व्हावा, आणि अखेर संपूर्ण समाज एका नव्या प्रबुद्ध उंचीवर जात रहावा.

लेखकाचा परिचय

संपूर्ण नांव : किरण दत्तात्रय दशमुखे

शिक्षण : बी.एस्सी., बी.एड., एम.ए., एम्. फिल्.

संचालक : ज्ञानगंगा कोचिंग क्लासेस

संपादक : 'संघर्ष' दिवाळी अंक

सदस्य : 'साहित्यायन संस्था', सटाणा

प्रसिध्द साहित्य : मॉर्निंग वॉक (ललित),

देवमामलेदार यशवंतराव महाराज (चरित्र)

'तू राजहंस एक' हे पुस्तक व्यक्तिमत्व विकासासाठी मार्गदर्शक, आत्मचिंतन व आचार विचार यांचे संवर्धन करण्यास मदत व प्रबोधन करणारे असे आहे.

सिध्दांत, दृष्टांत आणि सरते शेवटी अनुकरणीय बोध अशा त्रयींना प्राधान्य देऊन यातील प्रत्येक लेख सिध्द झाला आहे. संस्कृत वचने, सुभाषिते, पुराणकथा, अनुभवलेल्या घटना आणि ओघवती प्रासादिक गतिमान भाषा यामुळे हे पुस्तक 'लहान पोटी, आखुड शिंगी, बहुदुधी' अशा गुणवान गायीसारखे झाले आहे. काव्य पंक्तीचा रिमझिम पाऊसही या पुस्तकात आहे. 'राजहंस' या पक्षास कविवर्य गदिमा आणि गोविंदग्रज यांनी काव्यात अजरामर केले आहे. तोच पक्षी श्री. किरण दशमुखे यांनी शीर्षकासाठी निवडला हे पुस्तकाचे विशेष मानले पाहिजे.

पुस्तकातील लेखांची शीर्षके मुळातच गुणवाहक, अर्थवाहक आणि आनंदवाहक आहेत. त्यामुळे नुसती शीर्षके सुध्दा चिंतन करण्यास पुरेशी आहेत. त्यांचे विवेचन श्री.दशमुखे यांनी रसप्रधान आणि उत्साह व उमेद वाढविणारे केले आहे. हिंदी कवी 'सरदार हश्मी' असं म्हणतो,

किताबें कुछ कहना चाहती है ।

तुम्हारे पास रहना चाहती है ।

अशा प्रकारातले हे सुगंधी शब्दफुलांचे आणि विचारांचे 'लावण्याचे झाड' किरण दशमुखे यांनी लावले आहे. त्याचे स्वागत करतांना आनंद होत आहे.

प्रा. शं.क. कापडणीस

संघर्ष प्रकाशन

तू

राजहंस

किरण दशमुखे

तू राजहंस एक...

तू राजहंस एक...(व्यक्तिमत्व विकास)
Tu Rajhans Ek(Personality development)
किरण दशमुखे
Kiran Dashmukhe

© किरण दशमुखे
'स्वप्नशिल्प', श्रमिकनगर,
नामपूर रोड, सटाणा
ता.बागलाण जि.नाशिक
पिन-४२३ ३०१
मो.९४२०८८९५७५

प्रथमावृत्ती: १९ फेब्रु. २०१४ (शिवजयंती)

मुद्रण : प्रिंटवेल प्रिंटर्स, मालेगाव

मुखपृष्ठ: गणेश शेजवळ

मूल्य: ८० रूपये

तू राजहंस एक...

माझे कवप्रांचे पंक्त अकलेले
चिंजीवद्वय सुबोध
व कौकभ यांना
प्रेमपुर्वक
भेट...

अनुक्रमणिका

- १) तूच तुझा दीप
- २) यश तुमच्या इच्छेवर..
- ३) यशस्वी जीवनाचा मंत्र:अभ्यास
- ४) आत्मविश्वास हाच यशाचा मंत्र
- ५) प्रयत्नांती परमेश्वर
- ६) सकारात्मक दृष्टीकोन गरजेचा
- ७) प्रभावी वक्तृत्व:आवश्यक बाब
- ८) हजरजबाबीपणा
- ९) चारित्र
- १०) उद्याच्या भारतातील नागरीकांनो
- ११) डोक्यावर परीक्षा असतांना...
- १२) दैवावर भरवसा ठेऊ नका
- १३) थांबला तो संपला
- १४) निर्भय बना!
- १५) द्यायला शिका
- १६) कुठे आहे प्रॉब्लेम?
- १७) कसं जगायचं?
- १८) कसा घ्याल अभ्यास?
- १९) ध्येयवेडे व्हा !
- २०) स्व-सामर्थ्य ओळखून ध्येय ठरवा !
- २१) स्वगत-शक्ती की प्रतिवाद ?
- २२) अपयशातून शिका
- २३) सत्याची कास धरा
- २४) स्वप्न पहायला शिका
- २५) आयुष्याची कमाई कोणती?

प्रस्तावना

आपल्यातील राजहंसाची ओळख करून देणारे लेखन...

तैसे विचारिता निरसले । ते प्रपंचु सहज सांडवले ।

मग तत्वता तत्व उरले। ज्ञानियासी ॥

अशी एक ओवी ज्ञानेश्वरीच्या दुसऱ्या अध्यायात आहे. (त्याप्रमाणे) विचारांती प्रपंच सहज नाहीसा होतो आणि मग ज्ञानी पुरुषांना विचार करण्याला फक्त तत्व अर्थात ब्रम्हच उरते.असा या ओवीचा अर्थ आहे. ‘तू राजहंस एक’ या किरण दशमुखे यांच्या पुस्तकाचे हस्तलिखित वाचतांना ज्ञानोबारायांची ही ओवी अचानक आठवली.याचे कारण असे आहे,की प्रत्येकाच्या मनात नेहमीच संभ्रमाचे धुके दाटलेले असते.आणि अलिकडे तर ते अधिकच वाढत चालले आहे.धुक्यात जे दिसते ते यथार्थ नसते.विपर्यस्त असे काहीतरी धुक्यात दिसते.सत्याचे जसे आहे तसे आकलन होत नाही.सूर्य उगवला आणि जसजसा वरती येऊ लागला की धुके विरू लागते;आणि विपर्यासातील सत्य स्पष्ट कळू लागते.सत्याच्या दर्शनाने सर्वप्रथम काय होत असेल तर ते हे की,मनातील भय संपून जाते.आत्मविश्वास येतो.योग्य दिशेने जाणारी ‘क्रियाशीलता’आणि ‘कर्मशीलता’ येऊ लागते.

स्थूल धुके जसे बाहेर असते तसेच ते मनातही असते.त्याचे नाव संभ्रम किंवा विपर्यास होय.माझ्यासारख्या अनेकांच्या मनात विशेषतः कुमार आणि युवावस्थेत संभ्रमाचे,विपर्यासाचे धुके असतेच.हे धुके घालवणारा सूर्यप्रकाश म्हणजे सुविचार,यथार्थ विचार आणि योग्य विचार होय;यालाच ज्ञानोबाराय ‘विवेक विचार’ असे म्हणतात.हा योग्य विचार एकतर आचार्यांच्या सत्संगातून किंवा सदग्रंथातून भेटतो.विवेक विचाराचे हे मुख्य दोन स्रोत आहेत.

ज्ञानोबाराय सांगतात, “योग्य विचारानेच मनातील अयोग्य विचारांचे धुके घालवता येते.”तसे ते घालवले तर जे उरते तेच खरे ज्ञान, निर्भयता, आत्मविश्वास आणि कर्मशीलता होय.असा नेटका विचार हीच आजची मुख्य गरज आहे.आणि हा विचार नेमकेपणाने आणि नेटकेपणाने देण्याचे काम किरण दशमुखे यांच्या ‘तू राजहंस एक’ या पुस्तकाने केले आहे.

उत्तम वाचक,आस्वादक,विचारक आणि चिंतक असल्याने किरण

दशमुखे यांनी विषयाचा फापट पसारा होऊ न देता कमीत कमी शब्दात आपले विचार मांडले आहेत. जवळपास पंचवीस विषयांवर हे लघुनिबंध लिहिले आहेत. लहान थोरांनी सगळ्यांनी वाचायला हवे. विचार करायला हवा. प्रत्येकात आत्मविश्वास यायला हवा. आपले म्हणणे आपले विचार नीटपणे आणि धीटपणे मांडता यायला हवेत. अभ्यासानेच यश लाभते. परमेश्वर हा प्रयत्नात असतो. हातांमध्ये दातृत्व यायला हवे. ध्येयासाठी वेडे व्हायला हवे. अपयशाचा विधायक अर्थ लावता यायला हवा. दैववादी होणे चांगले नाही, स्व-सामर्थ्य ओळखायला हवे, हजरजबाबी असायला हवे अशा अनेक विषयावर किरण दशमुखे आपल्या छोट्याशा चिंतनातून अभ्यासपूर्ण मांडणी करतात. त्यांच्या लेखनात सोपेपणा आहे हे खूप विशेष आहे. त्यामुळे वाचक न कंटाळता हे वाचून समजू शकतो. मित्राने मित्राशी संवाद करावा इतक्या छानपणे दशमुखे विषयाची उकल करतात.

आज प्रत्येकजण कमी अधिक प्रमाणात गोंधळलेला आहे. तरुण आणि विद्यार्थी तर खूप गोंधळलेले आहेत. निर्णयाच्या क्षणीच तरुण मुलांमधील हा गोंधळ लक्षात येतो. 'टू बी ऑर नॉट टू बी' अशी स्थिती होते, तेव्हा आपल्याला निर्णय घेता येत नाही हे तरुणांच्या लक्षात येते. अशा वेळी योग्य विचारच व्यक्तीला आत्मविश्वास देतात. कृतीशील ठेवतात. आत्मविश्वास देण्याचे, आपल्यातील राजहंसाची ओळख करून देण्याचे फार महत्वाचे काम 'तू राजहंस एक' हे पुस्तक करते. अर्थपूर्ण गोष्टी, उदाहरणे, थोरांचे विचार आणि स्वतःची मते अशा स्वरूपात किरण दशमुखे आपले विचार उकलत जातात. सहजता आणि सुगमता या लेखन वैशिष्ट्यामुळे सर्वच लेख वाचनीय, मननीय व आचरणीय झाले आहेत. व्यक्तिमत्त्व विकासाच्या दृष्टीने या लेखनाचे मूल्य खूप मोठे आहे. वाचक या पुस्तकाचे मनःपूर्वक स्वागत करतील असा विश्वास आहे. त्यांच्या आगामी लेखनास खूप खूप शुभेच्छा!

कमलाकर देसले

हृदय संवाद...

आज असं पहायला मिळतंय की माणूस साक्षर होतोय पण तो सुशिक्षित होईलच असे नाही. निव्वळ साक्षरता उपयोगाची नाही तर शिक्षणातून व्यक्तीची जडणघडणही तेवढीच महत्वाची आहे. जॉन ड्युई या शिक्षणतज्ञाच्या मते तर 'शिक्षण म्हणजे केवळ भावी जीवनाची तयारी नव्हे तर मुलांचे जीवनच होय.' यादृष्टीने उद्याच्या उज्वल भारतासाठी देशाचा नागरीक सुदृढ मनाचा असणे आवश्यक आहे.

आज विभक्त कुटुंब पध्दती ,ज्ञपाट्याने वाढणारे शहरीकरण, चित्रपट, दूरदर्शन, मोबाईल इ. तंत्रज्ञानाचे मानवावर होणारे आक्रमण या सर्वांच्या विळख्यात माणूसपण जपून ठेवणारं शिक्षण मिळायला हवं. नात्यांमध्ये होत चाललेला दुरावा, संस्कारांचा अभाव यासाठी विद्यार्थ्याला कुठे तरी संस्कारशिक्षण मिळायलं हवं. म्हणूनच 'व्यक्तिमत्व विकास' विषयाचा शालेय पातळीवर समावेश करण्यात आलेला आहे. ही खरोखर कौतुकास्पद गोष्ट आहे. परंतु केवळ श्रेणी देण्यासाठी हा विषय नसून तो खऱ्या अर्थाने विद्यार्थ्यांचे जीवन घडवणारा, त्याचा शैक्षणिक, मानसिक, सामाजिक, वैयक्तिक विकास घडवणारा विषय आहे. व्यक्तीचे केवळ प्रथमदर्शनी दिसणारे रूप पाहून आपण त्याचे व्यक्तिमत्व ठरवितो. हे ठरवित असतांना आपण त्या व्यक्तीच्या गुण दोषांचा थोडा देखिल विचार करीत नाही. आपल्या मनावर उमटणारा व्यक्तिमत्वाचा ठसा केवळ शरीराची ठेवण, चेहरा व फार तर बोलण्याची पध्दती इत्यादी जुजबी व वरवर दिसणाऱ्या घटकांवर आधारीत असतो. परंतु व्यक्तिमत्वाचे अनेक पैलू असल्यामुळे आपला व्यक्तिमत्वाचा अभिप्राय फारच संकुचित अर्थाचा असतो. त्यामुळे व्यक्त केलेला अभिप्राय चुकीचा ठरण्याचीही शक्यता असते.

जीवनात मिळणाऱ्या विविध अनुभवांना व्यक्तीने आपल्या मनाप्रमाणे दिलेला अर्थ या विविध घटकांचा व्यक्तिविशिष्ट परिपाक म्हणजेच 'व्यक्तिमत्व' होय. व्यक्तिमत्व हा शब्द 'पर्सनॅलिटी' या इंग्रजी शब्दाचे भाषांतर आहे. 'पर्सनॅलिटी' हा शब्द 'पर्सोना' या लॅटीन शब्दापासून निर्माण झाला आहे. या ग्रीक शब्दाचा अर्थ मुखवटा (mask) असा आहे. पुर्वीच्या काळी रोमन नाटकातील पात्रे आपल्या भूमिकेशी समरस होण्यासाठी पोषक असा मुखवटा धारण करीत असत. तेव्हापासून Personality म्हणजे बाह्यरूप अशी कल्पना

रूढ झाली. प्रत्याक्षात मात्र असे नाही.काळानुसार ही कल्पना बदलत गेली आणि मानसशास्त्रज्ञांनी एकत्रित गुणसमुच्चयाचा विचार केला.मानसशास्त्रात व्यक्तिमत्व म्हणजे व्यक्तीने दाखविलेल्या व्यक्तिगत आणि अभिनव कृती होय.

प्रत्येक व्यक्ती ही काही तरी व्यक्तिमत्व घेऊनच जन्माला येत असते.मग ते चांगले किंवा वाईट हे समाज ठरवित असतो.चांगले व्यक्तिमत्व घडविणे हे प्रत्येकाला शक्य आहे.त्यासाठी प्रत्येकाने तसा प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. अन्न, वस्त्र,निवारा या मानवाच्या ज्य तीन मूलभूत गरजा आहेत,त्यात विचार ही एक चौथी गरज आहे.विचारांनीच सर्व काही घडू शकते.जसे विचार तसे आचार.हे विचार माणसाच्या मनात केव्हा निर्माण होतात.जेव्हा त्याला त्या विचारांसाठी पोषक वातावरण असेल.असे वातावरण सर्वत्र मिळेलच असे नाही.त्यासाठी पुस्तके हीच सर्वात महत्वाचा व विश्वासू मित्र म्हणून आपणास सहाय्यक ठरू शकतात.माणसाचं मस्तक बदलविण्याचं काम पुस्तक करीत असते.यासाठी प्रत्येकाने 'स्व' चा विकास करण्यासाठी चांगले मित्र जोडणे, विचारवंतांचे विचार ऐकणे,कथा कीर्तन,प्रवचने यांचा आस्वाद घेणे; याबरोबरच चांगल्या पुस्तकांशी मैत्र जोडले पाहिजे.

या पुस्तकात व्यक्तिमत्वाचा विकास,हाच ध्यास घेऊन लहान लहान लेखांमधून एक विचार मांडण्याचा प्रयत्न केला आहे.यातून वाचकाला किंवा पुढच्या पिढीला प्रबोधन व्हावे.ते हे विचार वाचून पुढील कार्यासाठी प्रेरीत होतील हा या लेखांमागील खरा उद्देश आहे.यातील जवळपास सर्वच लेख डॉ.विनोद गोरवाडकर यांच्या 'नगारा' या साप्ताहिकातून प्रसिध्द झालेले आहेत.किंबहुना त्यामुळेच त्याला आज पुस्तकाचे स्वरूप येत आहे.या कामी अनेक ज्ञात अज्ञात हितचिंतकांनी मला प्रोत्साहित केले.कविवर्य कमलाकर देसले यांनी छान प्रस्तावना दिली.या लेखां बाबत त्यांनी मला बऱ्याचवेळा प्रेरक प्रतिक्रिया दिली.गुरुवर्य शं.क.कापडणीस सर यांनी आशीर्वादपर दोन शब्द लिहून दिले.'साहित्यायन' संस्थेचे माझे सर्व सहकारी मित्र या सर्वांचा मी खूप खूप आभारी आहे.शेवटी संत तुकारामांच्या शब्दात,

फोडीले हे भांडार,धन्याचा तो माल । मी तव हमाल,भार वाही ॥

—किरण दशमुखे

तूच तुझा दीप...

Know yourself and you will win all battles.

-Lao Tzu

कविवर्य ग.दि.माडगूळकर यांचं एक गीत मला खूप आवडतं.

एका तळ्यात होती,बदके पिले सुरेख ।

होते कुरूप वेडे,पिल्लू तयात एक ।

एका तळ्यात काही बदके होती आणि या बदकांबरोबरच निराळं दिसणारं एक पिल्लू होतं.आपल्यापेक्षा ते वेगळं आहे म्हणून कुरूप समजून कुणीही त्याला सोबत खेळू द्यायचं नाही.या गोष्टीचं पिल्लाला खूप वाईट वाटायचं.परंतु अचानक

एके दिनी परंतु ,पिल्लास त्या कळाले

भय वेड पार त्याचे,वान्यासवे पळाले ।

पाण्यात पाहतांना,चुकोनिया क्षणैक

त्याचेच त्या कळाले,तो राजहंस एक...

परंतु एके दिवशी जेव्हा त्या पिल्लाने पाण्यात आपलं प्रतिबिंब पाहिलं तेव्हा त्याच्या लक्षात आलं,आपण बदक नाही तर सुंदर 'राजहंस' आहोत. त्याला 'स्व'ची जाणीव झाली. याचप्रमाणे जेव्हा आपल्याला देखिल आपण कोण आहोत याची जाणीव होईल तेव्हाच आपणामधील स्फुल्लिंग जागे होईल.तेव्हा आपणही 'राजहंस' आहोत असा विचार करा.स्वतःला कमी लेखू नका.राजहंस पक्ष्यामध्ये नीर-क्षीर विवेक असतो. निसर्गतः त्याच्या

चोचीमध्ये दूध आणि पाणी वेगळं करण्याची क्षमता असते. 'राजहंस चारा मोती' असं म्हटलं जातं.तेव्हा नावे ठेवणाऱ्या बदकांच्या मागे न लागता, स्वतःला कमी न समजता, स्वतःमधील सुप्त गुण ओळखा आणि वाटचाल करा.तुमचं अवघं जीवनच बदलूनच जाईल.कोणी कुठे जन्म घ्यावा हे काही कुणाच्या हातात नसतं.अनुवंश माणूस बदलू शकत नाही.परंतु परिस्थितीने त्यावर मात करता येणे सहज शक्य आहे,हे जीवनात यशस्वी झालेल्या अनेक मान्यवरांचे उदाहरणे देऊन आपणास सांगता येईल.याबाबतीत महाभारतातील कर्णाचं वचन महत्वाचं आहे.कर्ण म्हणतो,

सूतो वा सूतपुत्रो वा,यो वा को वा भवाम्यहम् ।

दैवायत्तं कुले जन्मम्,मदायत्तं तू पौरुषम् ॥

(मी सूत असो वा सूतपुत्र किंवा कुणीही असो,जन्म घेणे हे दैवाधीन आहे तुम्हांला जर माझी योग्यता पाहायची असेल, तर माझे पौरुष आणि पराक्रम पहा.)हे महत्वाचे आहे.कमल चिखलात जन्म घेते.म्हणून काही त्याचे महत्व कमी नाही.हिरा हा कोळशाच्याच खाणीत सापडतो.त्याचे बहुमोल कुणी नाकारू शकत नाही.यासाठी आपण कुठे आहोत हे महत्वाचे नाही.आपणास कुठे जावयाचे आहे हे अधिक महत्वाचे आहे.त्यासाठी इंग्रजीत म्हटल्या प्रमाणे,begin where you are,but don't stay where you are.मोठे होण्याचा ध्यास हवा.ध्येयाप्रत वाटचाल हवी.

अमेरीकेत 'वेलिंग्टन' नावाचा एक

मुलगा होता.तो एका शाळेत शिपाई म्हणून काम करू लागला. परंतु त्याला खूप मोठे होण्याची इच्छा होती.शाळेची बेल वाजवतांना तो प्रत्येक वेळी स्वतःशी

म्हणायचा, “द बेल इज रिगींग टण् टण्,आय अॅम द अमेरीकन प्रेसिडेंट वेलिंग्टन.”त्यावेळी त्याला कुणीतरी मुख्रात काढले असेल. परंतु हाच ‘वेलिंग्टन’ पुढे अमेरिकेच्या इतिहासात राष्ट्रध्यक्ष होऊन गेला आहे.याचं कारण प्रचंड इच्छाशक्ती.

आपल्याला यश न मिळण्याचं एक कारण म्हणजे आपण विचारच करीत नाही की,मला हे यश मिळायला पाहिजे.उदाहरण द्यायचं तर ,तुम्हा विद्यार्थ्यांचंच देतो. तुम्हांला असं वाटतं का,तुम्ही वर्गात प्रथम क्रमांकाने पास झालं पाहिजे?उलट तुमचा हाच एक गैरसमज असतो की,आता जो पहिला येतो ना तोच या वर्षी देखिल पहिला येईल.तुम्ही त्याच्या पदरात यश टाकून मोकळे होतात.कारण तुमचा स्वतःच्या बुध्दीवर विश्वास नाही.हाच नकारात्मक विचार तुमच्या प्रगतीला अडथळा ठरतो.यासाठी चॅलेंज स्विकारा.Every one is number one at own's place. हे लक्षात घ्या.आणि असं केलंच तर तुम्ही पहिल्या येणाऱ्या मुलाला मागे टाकून पहिले येऊ शकता.लक्षात ठेवा,आपल्याला जीवनात पुढे जाण्यासाठी कुणाचीही वाट पहायला नको.कुणी येईल आणि आपला उद्धार करेल.हे सर्व खोटे आहे.भगवान श्रीकृष्ण म्हणतात त्याप्रमाणे,

उध्दरेत आत्मनात्मानाम् । नात्मानाम् अवसादयेत ॥

आत्मैव ह्यात्मनो बंधुः । आत्मैव रिपु आत्मनः ॥

अर्थात आपणच आपला उद्धार करून घ्यायचा आहे,आपण जर आपले मित्र झालो, बंधू झालो,सखा झालो तर हे सहज शक्य आहे.भगवान गौतम बुध्द देखिल म्हणतात,अत्त दीप भव! तूच तुझा दीप हो.स्वतःचा प्रकाश हो!तेव्हाच आपल्या जीवन वाटा उजळून निघतील.जीवन प्रकाशमान होईल.

एका तळ्यात होती, बदके पिले सुरेख
 होते कुरूप वेडे, पिल्लू तयात एक ॥
 कोणी न त्यास घेई खेळावयास संगे
 सर्वाहूनी निराळे ते वेगळे तरंगे ॥
 दावूनी बोट त्याला म्हणती हसून लोक
 आहे कुरूप वेडे पिल्लू तयात एक ॥
 पिल्लास दुःख भारी भोळे रडे स्वतःशी
 भावंड ना विचारी सांगेल ते कुणाशी ॥
 जे ते तयास रोज दावी उगाच धाक
 होते कुरूप वेडे पिल्लू तयात एक ॥
 एके दिनी परंतु पिल्लास त्या कळाले
 भय वेड पार त्याचे वाऱ्यासवे पळाले ॥
 पाण्यात पाहतांना चोरूनिया क्षणैक
 त्याचेच त्या कळाले तो राजहंस एक ॥
 एका तळ्यात होती, बदके पिले सुरेख
 होते कुरूप वेडे, पिल्लू तयात एक ॥
 -ग.दि. माडगूळकर

तुम्ही योग्य मार्ग निवडला असेल आणि वाटचालीत सातत्य
 ठेवले तर तुम्ही निश्चितच प्रगती करू शकाल. तुम्हाला प्रगतीपासून
 कोणीही रोखू शकत नाही. सातत्याने नव्याचा शोध घेत रहा. थिजलेपण
 दूर ठेवा, एक दिवस यश तुमच्या कवेत येईल.

-बराक ओबामा.

यश तुमच्या इच्छेवर...

Success is that old ABC-ability,breaks and courage.

-Chales Luckman

विद्यार्थी मित्रांनो,नवीन वर्षाची सुरुवात तर छान झालेली असते.पण त्या बरोबरच थोडीशी काळजी वाटते ती येणाऱ्या परीक्षेची.पालकांनी तर तुमच्यासाठी शालेय शुल्क,वह्या,पुस्तके,गणवेश वगैरेसाठी बऱ्याच मोठ्या प्रमाणात आनंदाने खर्च केला आहे.तेव्हा या बदल्यात तुम्ही तुमच्या पालकांना काय बरे देणार आहात!लक्षात घ्या,त्यांना तुमच्याकडून काही पैसा अपेक्षित नाही,तर त्यांना तुमच्याकडून अपेक्षित आहे,घवघवित यश!ज्यामुळे खरं तर पालकांनाही काही काळ सन्मान मिळतो;परंतु तुमचे हे यश, हा सन्मान तुम्हांला भावी काळासाठी खूप उपयुक्त ठरणारा असतो.यासाठी तुम्हांला आता भरघोस यश मिळवून दाखवायचे आहे.त्यासाठी अभ्यास करायला हवा.परीक्षेला अजून काही दिवस बाकी असले तरी सातत्यपूर्ण अभ्यास केल्याने ऐनवेळी परीक्षेचा ताण फारसा जाणवत नाही.लक्षात ठेवा,वाघाची शिकार करायची तर त्यासाठी मोर्चेबांधणी ही करायला हवीच.बेसावध राहून चालणार नाही. लहान प्रयत्न,लहान शिकार,लहान यश.मोठे प्रयत्न,मोठी शिकार,मोठे यश.मग ठरलंय तर ,सातत्यपूर्ण अभ्यास,जेव्हाचे काम तेव्हा. नियमित सर्व परीक्षांना मनापासून सामोरे जाणे.

यश आपल्या हातात आहे.त्यासाठी हवी फक्त दुर्दम्य इच्छाशक्ती.

एक उदाहरण सांगतो.काल आमच्याकडे ससा आणि कासव या दोघांच्याही नातवांची शर्यत लागली होती.नातू कासवाला आजोबा कासवाने सांगितले होते, आमच्यावेळी शर्यत मी जिंकली होती.ससा असा धांदरट आणि आळशी स्वभावाचा आहे. तेव्हा त्याचा हा गुण हा त्याच्या नातवातही असण्याची शक्यता आहे.तू चिंता करू नकोस,फक्त चालत रहा.मला वाटते माझ्याप्रमाणेच तू देखिल ही शर्यत जिंकशील.

परंतु झालं काय,इकडे आजोबा ससा आपल्या भूतकाळातील पराभवाने चांगलेच शहाणपण शिकले होते.कासवाने त्यांना पराभूत करून चांगलीच झोप उडवून लावली होती.यामुळे त्यांनी नातू सशाला चांगलेच सावध करून ठेवले.मी केलेली चूक तू मात्र करू नकोस म्हणून सांगितले.यामुळे नातू सशाला आता ससे आजोबांकडून चांगलेच बाळकडू मिळाले होते.ते हुशार झाले होते.

शर्यतीचा दिवस उजाडला.नातू ससा व नातू कासव एका सरळ आडव्या रेषेवर एक पाय पुढे करून उभे राहिले.नातू सशाला अजोबांचा सल्ला आठवला.अंग झटकून त्याने आळस सोडून दिला.परमेश्वराने दिलेल्या वेगवान पळण्याच्या निसर्गदत्त देणगीचा त्याने उपयोग करण्याचे ठरवले.कुठेही न थांबता नातू ससा आता शर्यतीच्या ठिकाणाहून जो पळाला तो थेट अंतिम ठिकाणी जाऊन पोहचला. I win अशा नावाचा फलक घेऊन तो छातीठोकपणे उभा होता.आणि म्हणूनच आताच्या या युगात विजेता म्हणून कासवाचे नाही तर सशाचेच नाव पुढे आले आहे.

मित्रांनो,ही झाली रूपकात्मक कथा, जी मी तुम्हाला जरा वेगळ्या रूपाने सांगितली. पण कळले का तुम्हाला,यातील आजोबा ससा कोण आणि

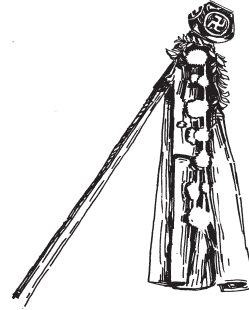
नातू ससा कोण?नातू ससा म्हणजे तुम्ही मुले आहात आणि आजोबा ससा म्हणजे तुमचे वडील किंवा बाबा.परिस्थितीमुळे म्हणा किंवा अन्य काही कारणांनी ज्यांना आपल्या आकांक्षा पूर्ण करता आल्या नाहीत,त्या तुमच्याकडून ते पूर्ण करू इच्छितात.त्यांचा हा प्रयत्न निश्चितच चांगला आहे.तुम्हाला मदत करण्यासाठी ते सदैव तत्पर असतात. आता तुम्हीच ठरवायचे आहे,तुम्हांला जिंकायचे की आरामात लोळत पडायचे. संस्कृतमध्ये एक सुभाषित आहे;

सुखार्थीनः कुतो विद्या । नास्ति विद्यार्थीनः सुखम् ।

सुखार्थी वा त्यजेत् विद्या,विद्यार्थी वा त्यजेत सुखम् ॥

सुख हवे असणान्याला विद्या कोटून मिळेल?विद्यार्थ्याला सुख मिळणार नाही.सुख हवं असणान्यानं विद्येचा नाद सोडावा व विद्यार्थ्याने सुखाचा त्याग करावा.

तेव्हा आळस सोडा.थांबू नका.तुम्ही थांबलात तर तुमचे भविष्यही थांबेल, तुम्ही चालायला लागलात तर तर तुमचे भविष्यही चालायला लागेल.मग चला तर! तयारीला लागू या.स्वामी विवेकानंदांच्या शब्दात, “उत्तिष्ठत, जाग्रत, प्राप्य वरान्निबोधत् ।” उठा , जागे व्हा,ध्येय साध्य होई पर्यंत कामाला लागा.

यशस्वी जीवनाचा मंत्र:अभ्यास

**An investment in Knowledge always pay the
best interest. -Benjamin Franklin**

विद्यार्थी जीवनात भविष्याकडे तसं फारसं कुणी गांभीर्याने बघत नाही. परंतु खरं तर हाच कालखंड खऱ्या अर्थाने भावी यशस्वी जीवनाची पायाभरणी असतो, हे विसरून चालणार नाही. आताच खरं तर तुम्हाला काही तरी वेगळं करून दाखविण्याची संधी आहे. अधिकाधिक यश मिळवून स्वतःला सिद्ध करण्याची हीच वेळ आहे. शेवटी शिक्षण तर बरेच जण घेतात परंतु अशा शिक्षणातून उज्वल यश, अधिक गुणवत्ता प्रथम क्रमांक, स्पर्धा परिक्षांमध्ये यश मिळवणे, वक्तृत्व, निबंध, चित्रकला, हस्ताक्षर, खेळ, सामान्यज्ञान इ. स्पर्धांमध्ये यश मिळवणे ही भावी यशस्वी जीवनाची फार मोठी गुंतवणूक आहे. गांधीजी म्हणतात त्याप्रमाणे, गुणवत्ता ही काही एका रात्रीतून साध्य होणारी गोष्ट नाही, त्यासाठी निरंतर प्रयत्न आवश्यक असतात.

विजेता शेवटी विजेताच असतो. शिव खेरा तर म्हणतात, “यशस्वी माणसं कोणतीही वेगळी गोष्ट करीत नाहीत ;तर ते कोणतीही गोष्ट वेगळ्या प्रकारे करतात.” यश मिळाल्यानंतर माणूस ताठ मानेने वावरू शकतो. मी काहीतरी आहे, याची जाणीव माणसाला खूप काही सुखावते. यासाठी प्रयत्न करणे महत्वाचे आहे. विनासायास काहीही मिळत नाही आणि केलेले काहीही वाया जात नाही. यासाठी विद्यार्थ्यांनी सुरुवातीपासूनच भरपूर

अभ्यास, वाचन, लेखन, चिंतन केले पाहिजे. 'वाचाल तर वाचाल' असे म्हटले जाते. आज जग माहिती व तंत्रज्ञानाच्या उंबरठ्यावर उभे आहे. यादृष्टीने नवनवे तंत्रज्ञान आत्मसात करा. आळस झटकून टाका. सर्वात महत्वाची गोष्ट म्हणजे मला काही तरी करायचे आहे हे लक्षात ठेवा. आपण इतरांपेक्षा वेगळे आहोत अशीच कल्पना करा. न थकता कष्ट करा. यश तुमच्या मागून चालत येईल.

वर्षभर स्वतःची दैनंदिनी आखून घ्या. शाळा, क्लास, स्व-अभ्यास, खेळ, घरातील कामे इ. गोष्टींचे वेळापत्रक व तास ठरवून घ्या. वेळेचा अपव्यय होता कामा नये. रोजचे वर्तमानपत्र वाचणेही तेवढेच आवश्यक आहे; कारण एक दिवसाचे वृत्तपत्र जगाचा एक दिवसाचा इतिहास असतो. इंग्रजीचे किमान १० शब्दार्थ पाठ करणे, मराठीचे निबंध वाचणे, कविता पाठ करणे, पाठाखालील प्रश्नांची उत्तरे समजून घेणे, गणित विषयातील नमुना उदाहरणे समजून घेऊन ते सोडविण्याचा प्रयत्न करणे. भूमिती विषयातील आकृत्या व प्रमेय यांचा सराव करणे. या सर्व गोष्टी आतापासूनच केल्या तर ऐन परिक्षेच्या वेळी मानपाठ एक करण्याची वेळ येणार नाही. सातत्यपूर्ण अभ्यास करणे महत्वाचे आहे. काही मुले परीक्षा खूप लांब आहे, बघू वेळेवर असा विचार करतात. परंतु हे चुकीचे आहे. एकदा वाचलेली गोष्ट कालांतराने तुमच्या विस्मरणात जाईलही परंतु पुन्हा तीच गोष्ट वाचतांना तुम्हाला तिचे स्मरण पुन्हा सुलभपणे होऊ लागेल व आकलन लवकर होईल. आपण हे वाचले होते हे आठवायला लागेल आणि तो अभ्यास कमी वेळात होईल. म्हणून परीक्षेपूर्वी तयारीला लागणे महत्वाचे आहे. काही मुले घटक चाचणी, सहामाही परीक्षा यांना महत्त्व देत नाहीत. वास्तविक आपल्या एकूणच वार्षिक मूल्यमापनाच्या दृष्टीने नवीन शिक्षण पद्धतीनुसार

या सर्व परीक्षेतील गुण महत्वाचे आहेत.यावरूनच सरासरी काढून विद्यार्थ्यांचे वार्षिक मूल्यमापन केले जाते.म्हणून प्रत्येक परीक्षेला महत्त्व द्या.

शिक्षणाबरोबरच विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास होणे महत्वाचे असते. त्याला या वयातच श्रमाचं मूल्य कळलं पाहिजे.यासाठी घरातील लहान मोठी कामे त्याने केली पाहिजेत.घर झाडणे,कपड्यांना इस्त्री करणे,दळण दळून आणणे, फुलझाडांना पाणी घालणे इ.कामे केली पाहिजेत.जीवनात ज्यांनी मोठे यश मिळवलं आहे अशा आदर्शांचे वाचन केले पाहिजे.लोकमान्य टिळक,म.गांधी,सावरकर, विनोबा,साने गुरुजी, विवेकानंद यांच्या बद्दल जाणून घेतले पाहिजे.त्यांचे विचार आत्मसात करण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे.चांगल्या मार्गदर्शकाच्या शोधात रहा.कारण चांगला शिक्षकच चांगला विद्यार्थी घडवू शकतो.मुले अनुकरणातून शिकत असतात.

क्रमिक पाठ्यपुस्तकांबरोबरच इतर चांगल्या पुस्तकांचे वाचन केले पाहिजे. पाठ्यपुस्तके ही सर्वस्व नाहीत.त्यांना पृष्ठसंख्येचे बंधन असते.ज्ञान हे तर विशाल आहे.त्याला सीमा नाही.यासाठी पाठ्यपुस्तकाबाहेरचे जाणून वाचायला शिका. उदा.‘शितू’ हा गो.नि.दांडेकरांचा एक पाठ मराठीच्या पुस्तकात आहे.परंतु ते शितू या कादंबरीतील एक प्रकरण आहे.मुलांनी तसेच शिक्षकाने सुध्दा ‘शितू’ ही संपूर्ण कादंबरीच वाचली तर काय मजा येईल!पुस्तकांविषयी बोलतांना कवी इंद्रजित भालेराव म्हणतात, ग्रंथ ज्याचा जीव,ग्रंथ ज्याचा श्वास । त्याच्या आसपास देव राहे

जॉन कार्व्हरचं एक वाक्य आहे,Never be satisfied.संतुष्ट राहू नका. असंतुष्ट असायला शिका.एवढे गुण मिळाले,आनंद आहे असं नको.अजून

जास्त गुण मिळवायला हवे. प्रयत्न करायला हवा.शास्त्रज्ञ असंतुष्ट होते म्हणून शोध लागत गेले.थोडक्यात विद्यार्थी जीवनात जेवढे यश मिळविता येईल तेवढे मिळविण्याचा प्रयत्न करा.मिळविता येईल तेवढे ज्ञान आत्मसात करा.रामायणात ऋषी वशिष्ठ रामाला म्हणतात,

ज्ञानवान् एव सुखवान्,ज्ञानवान् एव जीवति ।

ज्ञानवान् एव बलवान्,तस्मात् ज्ञानमयो भव ॥

अर्थात ज्ञानवान माणूस हा सुखी असतो आणि ज्ञानवान हाच खरा बलवान देखिल असतो;तेव्हा तू ज्ञानवान हो! कारण आज जेथे सरस्वती आहे,तेथेच लक्ष्मी नांदत आहे.आणि आजच्या युगाचा संदेश आहे, Knowledge is Power.

आत्मविश्वास हाच यशाचा मंत्र

**If my mind can conceive it, and my heart can believe
it, I know I can achieve it. -Jesse Jackson**

जीवनात यशस्वी होण्यासाठी एक महत्वाचं सूत्र मी तुम्हाला सांगणार आहे, ते म्हणजे आत्मविश्वास. आत्मविश्वासाच्या जोरावरच मनुष्य अशक्य गोष्टी शक्य करू शकतो. मी जिंकणारच ही वृत्ती माणसाला मोठे बनविण्यास खूप सहाय्यभूत ठरते. नकारात्मक वृत्ती माणसाला ध्येयापासून दूर नेते. त्याचे खच्चीकरण करते. या उलट सकारात्मक वृत्तीची माणसं जीवनात यशस्वी होतांना दिसतात. माणसाने नेहमी आशावादी रहायला शिकलं पाहिजे.

बडोदा संस्थानचे राजे महाराजा सयाजीराव गायकवाड यांच्या बाबतीत एक गोष्ट सांगितली जाते. बडोद्याच्या महाराणीला पुत्ररत्न नव्हते. यामुळे गादीला वारस हवा आणि तो ही गायकवाड घराण्यातील हवा यासाठी राणी शोध घेत घेत मालेगाव तालुक्यातील 'कौळाणे' या छोट्याशा गावी आली. तिथे गायकवाड घराण्याचे एक मोठे कुटुंब होते. या कुटुंबातील काही मुले राणीने बरोबर घेतली आणि ती बडोद्याला आली. तिथे तिने एक एक मुलाची परीक्षा घ्यायला सुरुवात केली. तू इथे कशासाठी आला आहेस? या राणीच्या प्रश्नावर इतर मुलांनी अशीच काही तरी उत्तरे दिली. कुणी म्हणालं, बडोदा पाहण्यासाठी, तर कुणी सहज म्हणून आल्याचे उत्तरले. हाच प्रश्न राणीने जेव्हा छोट्या सयाजीरावांना विचारला, तेव्हा ते तत्काळ उद्गारले, 'मी येथे राजा

होण्यासाठी आलो आहे.' आणि या एकाच ध्येयपूर्ण ,निश्चित,ठाम अशा उत्तराने राणीने सयाजीरावांना गादीवर बसवले.पुढे त्यांचे शिक्षण वगैरे झाले; आणि आपणास माहित आहे सयाजीरावांनी पुढे किती नाव कमावले ते.भारतरत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांना परदेशी शिक्षणासाठी त्यांनी मोलाची मदत केली होती.

थोडक्यात तुम्हांला काय व्हायचे आहे ते तुम्ही अगोदरच ठरवून घ्या.त्या ध्येयाने वाटचाल करा.एक दिवस यशश्री विजयमाला घेऊन तुमच्याकडे चालत येईल.आपले माजी राष्ट्रपती ए.पी.जे.अब्दुल कलाम म्हणतात,त्याप्रमाणे स्वप्न पहायला शिका.महात्माजींनी स्वतंत्र भारताचे स्वप्न पाहिले होते आणि त्यांनी ते साकार करून दाखवले.यामागे होता त्यांचा आत्मविश्वास आणि सत्यावरची निष्ठा. म्हणूनच तर म्हटलं जातं,

‘दे दी हमे आझादी बिना खड्ग बिना ढाल ।

साबरमती के संत तू ने कर दिया कमाल ॥’

विद्यार्थी जीवनात सामान्य असणारा हा मोहनच पुढे महात्मा बनला. आत्मविश्वाच्या जोरावरच ‘नेपोलियन’ जग जिंकायला निघाला होता.सर एडमंड हिलरीला सहा वेळा अपयश येऊनही तो ‘माउंट एव्हरेस्ट’ सर करण्याचा प्रयत्न सोडत नव्हता.शेवटी सातव्या वेळी शेर्पा तेनसिंगच्या मदतीने त्याने एव्हरेस्ट सर केले आणि जागतिक विक्रम नोंदवला.हजार वेळा बल्ब तयार करण्याचा प्रयत्न फसूनही एडीसनने तो विचार टाकून दिला नाही.तो प्रयत्न करीत राहिला आणि त्याला यश मिळाले.

यश ही काही सहजासहजी मिळणारी गोष्ट नाही.त्यासाठी अखंड परिश्रम करावे लागतात.आजकाल मात्र मुलांना परिश्रम म्हटलं की नको

वाटतं.श्रमाचं मूल्य आजच्या फॅशनच्या जमान्यात फारच कमी झालंय.श्रमाला हीन लेखलं जातं.परंतु नेहरू म्हणतात त्याप्रमाणे, 'जिथे श्रमाने गळतो घाम, तिथे नांदतो माझा राम ।'

जीवनात श्रमाला खूप महत्व आहे.मला असं वाटतं,तुमचे व्यक्तिमत्व घडविण्यात या सर्व गोष्टींचा खूप मोठा वाटा असतो.ध्येयासाठी निश्चयाचे बळ असू द्या.तुकाराम महाराज म्हणतात त्याप्रमाणे, 'निश्चयाचे बळ । तुका म्हणे तेचि फळ ॥' आणि म्हणूनच मला हे जमणार नाही असे न म्हणता,मला हे का जमणार नाही ? मी ते शक्य करून दाखवेन असे आव्हान स्विकारा.

लक्षात ठेवा,इतिहास हा नेहमी जेत्यांचा लिहिला जातो,पराभूतांचा नाही. यज्ञात बोकडाचाच बळी दिला जातो;वाघ सिंहाचा नाही.तेव्हा छवा तू चैतन्याचा, लोळ तू तेजाचा ।

प्रयत्नांती परमेश्वर

There is no substitute for hardwork .

-Thomas Alva Edison

‘असेल माझा हरी ,तर देईल खाटल्यावरी’ अशा वृत्तीची माणसे जीवनात कधीच यशस्वी होत नाहीत.कारण परमेश्वर आळशी माणसाला कधीच काही देत नाही.हाव त्याला दैव अशी एक म्हण प्रचलित आहे.जेथे कर्तृत्व असते तेथेच लक्ष्मी यायला तयार असते.इंग्रजीत देखिल एक म्हण आहे, God gives themself ,who does.तेव्हा जीवनात यशस्वी होण्यासाठी सर्व प्रथम आपणाकडे इच्छाशक्ती व कर्तृत्व या दोन गोष्टी आवश्यक आहेत.प्रयत्नांची पराकाष्ठा करण्याची तयारी,कुठलेही ध्येय साध्य करण्यासाठी लागणारी चिकाटी अतिशय महत्वाची आहे.

सातासमुद्रापलिकडे असलेल्या भारतात सोन्याचा धूर निघतो हे ऐकून असलेला ‘कोलंबस’ मोठ्या निर्धाराने भारताचा शोध घेण्यासाठी निघाला. महिनोन् महिने,रात्रंदिवस वादळवारा,समुद्राच्या तुफानी लाटा या सर्व गोष्टींना तोंड देत त्याचा प्रवास चालूच होता.बरोबरीचे सहकारी खलाशी कंटाळून गेले होते.त्यांनी अनेक वेळा परत फिरण्यासाठी बंड केले.कोलंबसला ठार मारण्याचा प्रयत्न केला. परंतु कोलंबस जिद्दी होता.तो आपल्या ध्येयाशी ठाम होता.त्याच्या जवळ चिकाटी व संयम होता.अतुलनीय ध्येयासक्ती असलेला कोलंबस आपल्या धीर खचलेल्या सहकान्यांना वेळोवेळी आशा दाखवित होता.थांबा,आता भारताचा किनारा येईल. शेवटी त्यांना अमेरिकेचा का होईना पण किनारा गाठण्यात यश मिळाले. Colombus discoverd America.अमेरिकेचा शोध लावण्यात तो यशस्वी ठरला.कविवर्य कुसुमाग्रज अशा या कोलंबसाची थोरवी

लिहितांना आपल्या 'कोलंबसाचे गर्वगीत' या कवितेत म्हणतात—

अनंत अमुची ध्येयासक्ती, अनंत अन् आशा ।

किनारा तुला पामराला ॥

‘प्रयत्ने वाळूचे कण रगडीता तेल ही गळे.’ ही उक्ती सर्वश्रुत आहे. थोडक्यात प्रयत्न केल्यास कोणतीच गोष्ट अशक्य नाही. शास्त्रज्ञांनी आपल्या प्रयत्नांनी विश्व पादाक्रांत केले. चंद्र, मंगळ यासारख्या ग्रहांवर पाऊल ठेवले आहे. विश्वाचे गूढ शास्त्रज्ञांच्या प्रयोगातूनच उकलत आहे. सतत चिंतन करणे व ध्येय समोर ठेवून चालत राहणे याचे नाव यश. यशासाखा दुसरा मंत्र नाही. कोणतीही अवघड वाटणारी गोष्ट सतत करीत राहिल्यास एकदिवस त्यात यश येते. नळाखाली सतत पाण्याचे थेंब पडत असल्याने तेथे खड्डा निर्माण झाल्याचे आपणास दिसून येईल. वास्तविक पाणी किती मृदू असते. परंतू सततच्या ठिबकण्यामुळे पाण्याच्या थेंबाने दगडालाही खड्डा पडतो, याचे कारण सातत्य. माणसाने आपले ज्ञान सुध्दा अद्ययावत ठेवले पाहिजे. सतत नाविन्याचा शोध घेण्याची वृत्ती असली पाहिजे. कोणतेही कार्य केवळ शक्तीच्या बळावरच नव्हे तर बुध्दीने कले पाहिजे. यासाठी पुढील उदाहरण पाहू.

दोन लाकूडतोडे असतात. ते दोघेही एकाचवेळी जंगलात लाकडे तोडण्यासाठी जातात. पहिल्यादिवशी दोघे सारखेच लाकडे तोडतात. दुसऱ्या दिवशी मात्र एकाने कमी तर दुसऱ्याने जास्त लाकडे तोडली. तिसऱ्या दिवशीही तसेच झाले. चौथ्या, पाचव्या दिवशी पहिला लाकूडतोड्या मात्र लवकर यायला लागला. परंतु तरीही दुसरा लाकूडतोड्या जास्त लाकडे तोडतो हे त्याच्या लक्षात आले. आणि त्याने दुसऱ्या लाकूडतोड्याला याचे कारण विचारले. त्याने पहिल्याला घरी गेल्यानंतर काय करतोस म्हणून विचारले. तेव्हा तो म्हणाला, मी घरी गेल्यावर आराम करतो. दुसरा लाकूडतोड्या म्हणाला, मी त्या वेळात माझ्या कुऱ्हाडीला धार लावतो. पहिला लाकूडतोड्या म्हणाला, हे तर माझ्या लक्षातच आले नाही. कुऱ्हाडीची धार बोथट झाली तर लाकूड तोडण्यास निश्चितच जास्त

वेळ लागेल.तेव्हा सांगायचा मुद्दा हा की ढोर मेहनत हा काही पर्याय नाही;तर बुध्दीने काम करणे हाच खरा यशस्वी होण्याचा मार्ग आहे.तेव्हा आपण कधी आपल्या कुन्हाडीला धार लावली आहे का! आपले ज्ञान बुध्दीच्या ऐरणीवर घासून तयार केले आहे का?सचिन तेंडूलकर सारखा जगविख्यात खेळाडू अजूनही नियमित सराव करतो.म्हणूनच म्हटले जाते, Practice makes man perfect.सरावासाठी प्रयत्न आवश्यक असतात.सतत प्रयत्नशील असणाऱ्यांना अपयश कधीही हुलकावणी देऊ शकत नाही.हिंदी मध्ये या संदर्भात एक अतिशय सुंदर कविता आहे.ती कविता वाचकांसाठी खाली देत आहोत.

लहरोंसे डरकर नौका पार नही होती,
 कोशिश करनेवालोंकी कभी हार नही होती ॥
 नन्ही चिटी जब दाना लेकर चालती है ।
 चढती दिवारोंपर सौ बार फिसलती है ।
 मन का विश्वास रगों मे सहास भर देता है ।
 चढकर गिरना,गिरकर चढना न अखरता है ।
 आखिर उसकी मेहनत बेकार नही होती ।
 कोशिश करनेवालोंकी कभी हार नही होती ॥
 असफलता एक चुनौती है,स्विकार करो ।
 क्या कमी रह गयी,देखो और सुधार करो ।
 जब तक सफल न हो,नींद चैन की त्यागो तुम ।
 संघर्षों का मैदान छोड मत भागो तुम ।
 कुछ किए बिना ही जयजयकार नही होती ।
 कोशिश करनेवालोंकी कभी हार नही होती ॥

सकारात्मक दृष्टीकोन गरजेचा

Attitude decides Altitude.

-Helimn ballon

असं म्हटलं जातं, 'जशी दृष्टी तशी सृष्टी.' आपण ज्या दृष्टकोनातून एखाद्या गोष्टीकडे पाहू तशी ती गोष्ट आपणास दिसू लागेल. यासाठी कोणत्याही गोष्टीकडे सकारात्मकतेने पहावयास शिका. यामुळे तुमचा नक्कीच फायदा होईल. पाडगावकर म्हणतात त्याप्रमाणे, ग्लास अर्धा भरला आहे, ग्लास अर्धा रिकामा आहे असं ही म्हणता येतं. काय म्हणायचं ते तुमचं तुम्ही ठरवा. गोष्ट एकच असते, परंतु तिच्याकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन प्रत्येकाचा वेगवेगळा असतो.

याचं एक उदाहरण सांगायचं झालं तर असं. दोन बूट विक्रेते असतात. त्यांना एका कंपनीने एका दूरच्या खेडेगावात पाठवलं. तिथे गेल्यानंतर दोघाही विक्रेत्यांनी तेथील परिस्थिती पाहिली. त्यातील एकाने लगेच कंपनीला कळवले, इथे एकही माणूस बूट घालत नाही, यामुळे इथे बूट विकण्यात काही अर्थ नाही. परंतु दुसरा सकारात्मक दृष्टीने विचार करणारा होता. त्याचा कोणतीही परिस्थिती असली तरी ती आपल्या फायद्याचीच आहे हा विचार असायचा. यामुळे त्यानेही लगेच कंपनीला कळवले. इथे कुणीही बूट घालत नाही, त्यामुळे आपले बूट इथे खूप खपतील, सगळा माल पाठवून द्या.

एकाच गोष्टीकडे पाहण्याचे दोन भिन्न दृष्टीकोन आपणास दिसून येतात. यादृष्टीने माणसाने जर प्रत्येक घटनेकडे पाहण्याची दृष्टी बदलली तर तो जग बदलू शकतो.

सकारात्मक दृष्टीकोनच माणसाचे जीवन रसरशीत ठेवायला मदत करतो.सतत एक उर्जा निर्माण करीत असतो.यातून माणसाला आपोआप फायदे मिळत जातात.माणसाने एखाद्या गोष्टीत काय वाईट आहे,हे पाहण्यापेक्षा त्यात चांगले काय आहे हे शोधले तर त्याची नक्की प्रगती होते.एका युध्दात एका सैनिकांच्या तुकडीला शत्रूने सर्व बाजूंनी घेरले तेव्हा ते घाबरून गेले.आपले आता काय होईल ही भीती त्यांच्या मनात निर्माण झाली.परंतु त्यांच्या कप्तानाने त्यांना लगेच सांगितले,अरे वा !ही तर आपल्यासाठी एक मोठी संधी आहे.आपण त्यांच्यावर कोणत्याही दिशेने हल्ला करू शकतो.सैनिकांनी तसेच केले.थोडक्यात संधीचे सोने करणे म्हणतात,ते यालाच.

लहानपणी आम्हांला हिंदीच्या पाठ्यपुस्तकात एक पाठ होता.एक पंडीत वयाने वृद्ध झाल्याने त्याने आपला वारसदार म्हणून त्याच्या दोन मुलांपैकी एकाची निवड करण्याचे ठरवले.यासाठी त्याने त्या दोघांचीही परिक्षा घेण्याचे ठरवले.त्याने दोन्ही मुलांना जवळ बोलावले व घरापासून थोड्याशा लांब अंतरावर उभ्या असलेल्या एका वाळलेल्या वृक्षाकडे बोट दाखवून त्या वृक्षाचे एका ओळीत वर्णन करण्यास सांगितले.यातून त्यांना त्यांच्यातील पांडीत्याची व रसिकतेची परीक्षाच घ्यायची होती.त्यातील एका मुलाने त्या वृक्षाचे वर्णन केले,“शुष्कम् काष्ठम् तिष्ठ त्यग्रते ।” (एक वाळलेला वृक्ष लाकडाप्रमाणे तिष्ठत उभा आहे.) दुसऱ्या मुलाने त्याच वृक्षाचे वर्णन केले,“निरस तरुवरः विलसति पुरतः।”(ज्याच्यातून रस निघून गेला आहे असा वृक्ष समोर शोभून उभा आहे.) पंडीताने दुसऱ्या मुलाची निवड केली.कारण त्याच्या दृष्टीने तो वृक्ष पूर्वी रसभरीत होता.पाने,फुले,फळे यांनी बहरलेला होता.त्यामुळे त्याच्या बदलची कृतज्ञता आजही व्यक्त होत होती.तो निरस आहे

तरीही कवीच्या मनाला तो शोभून दिसतो आहे, ही झाली दृष्टी.

बँकेत पगार घेण्यासाठी गेल्यानंतर पेन्शनर लोकांचीही गर्दी दिसून येते. तेव्हा पगार घेणारे लोक या पेन्शनरांकडे काहीशा तुच्छतेने पाहत असतात. त्यांच्या मते आम्ही एवढे महिनाभर राबतो आणि हे लोक काही न करता खुशाल पगार घेण्यासाठी गर्दी करतात. तेव्हा आम्हाला आधी पगार मिळाला पाहिजे असं त्यांना वाटत असतं. पण त्यातीलच काही जणांना वाटते, यांनी आयुष्यभर सेवा केली आहे, तेव्हा त्यांच्या सेवेचं हे फळ आहे. त्यांना त्रास व्हायला नको. अगोदर त्यांना पगारला मिळायला हवा. बघा, व्यक्ती तिच, पण त्या व्यक्तीकडे पाहण्याचा समाजातील घटकांचा दृष्टीकोन किती भिन्न आहे. यामुळे एखाद्या गोष्टीकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन बदलला की, तिच्या विषयीचा जीवन व्यवहार देखिल बदलतो. आणि म्हणूनच योग्य दृष्टी महत्वाची आहे.

भगवान बुध्द म्हणतात, सम्यक दृष्टी जर माणसाजवळ असली तर जगातील बरीचशी पापं कमी होतील. शेवटी थोडक्या शब्दात,

सोच को बदलो,
सितारे बदल जायेंगे ।
नजर को बदलो,
नजारें बदल जायेंगे ॥

प्रभावी वक्तृत्वः आवश्यक बाब

A Speech is an expression of our Soul.

वक्तृत्व ही एक कला आहे. ज्याला चांगलं बोलता येतं, तो जग जिंकतो असं म्हणतात. बऱ्यादा युध्द तलवारीने नव्हे तर वाग्बाणाने जिंकले जाते. परंतु ही कला सर्वानाच अवगत असते असे नाही. संस्कृतमध्ये एक श्लोक प्रसिध्द आहे—

शतेषु जायते शूराः । सहस्रेषुच पंडीतः ॥

वक्ता दशसहस्रेषुः । दाता भवति वानवा ॥

(शंभर लोकांमध्ये एखादा शूर असतो. हजार लोकांमध्ये एखादा पंडीत असतो, दहा हजारांमध्ये एखादा वक्ता असतो. तर दात्याची मात्र सर्वत्र वानवा असतो.) तेव्हा दहा हजारांमध्ये एक असं वक्त्याचं महत्त्व आहे. समोरच्या व्यक्तीवर आपली छाप पाडण्यासाठी वक्तृत्व चांगलं असणं आवश्यक आहे. आपल्या चांगल्या बोलण्याने माणसं आकर्षित होतात. माणसांची हृदय जिंकणं हे चांगल्या वक्त्याचं कौशल्य आहे.

इंग्लंडच्या इतिहासात मजूर पक्षाच्या अॅटली यांनी 'V for Victory' चा नारा दिला होता. आणि पहिल्यांदाच विन्स्टन चर्चिल यांच्या हुजूर पक्षाचा पराभव करून मजूर पक्ष सत्तेवर आला. ही एक शब्दांचीच जादू म्हणावी लागेल. राजकारणात नेता बनण्यासाठी वक्तृत्वाचा खूप मोठा उपयोग

होतो.आपली ध्येय धोरणं नेता आपल्या प्रभावी वक्तृत्वातून लोकांपुढे मांडत असतो.यातून त्याची एक चांगली प्रतिमा जनमाणसात तयार होत असते.त्याचा त्याला फायदा होतो.

वक्तृत्वकला ही सरावाने साध्य करता येणारी गोष्ट आहे.अगदी शाळकरी वयापासून जर आपण लोकांसमोर बोलण्याचं धाडस केलं तर पुढे आपणास चांगली

सवय होते.व्यासपीठावर जाऊन बोलणं हे काही तसं सोपं काम नाही.माणूस २-४ लोकांमध्ये बड्या बड्या बाता मारू शकतो.परंतु व्यासपीठावर शेकडो लोकांसमोर जाण्याची वेळ जेव्हा येते ,तेव्हा डोळ्यासमोर आकाशातील तारे फिरू लागतात. नाही तर डोळ्यासमोर धुकं धुकं तरी होतं.समोरचं काहीच दिसत नाही.कोण बसलेले आहे,काय चालले आहे हे काहीच कळत नाही.हृदयाचे ठोके जोराने पडू लागतात.अंगाचा थरकाप होऊ लागतो.पाय लटलट कापू लागतात.हे असं का होतं? याचं कारण आपण लोकांसमोर बोलण्याचा कधी सरावच केलेला नसतो. आणि म्हणूनच चांगला वक्ता होण्यासाठी सराव आवश्यक आहे.

‘डेमॉन्स्थेनिस’ नावाचा एक प्रसिध्द ग्रीक वक्ता होऊन गेला.तो लहानपणी अगदी बोबडा होता.शाळेत जात असतांना त्याचे सहाध्यायी त्याची या गोष्टीवरून टिंगल टवाळी करत.परंतु त्याने ठरवलं,आपल्याला चांगला वक्ता व्हायचे आहे.तो रोज सायंकाळी गावाजवळच्या टेकडीवर जायचा.तोंडात जीभेजवळ दोन्ही बाजूला दोन खडे ठेवून मोठ्याने भाषण द्यायला सुरुवात करायचा आणि एक दिवस ‘डेमॉन्स्थेनिस’ हा जगातील सर्व श्रेष्ठ वक्ता ठरला.

चांगला वक्ता होण्यासाठी अभ्यास देखिल आवश्यक आहे.पुर्वतयारी

करणे गरजेचे आहे.काही लोक संपूर्ण भाषणच पाठ करून टाकतात.त्यामुळे होते काय ऐनवेळी एखादे वाक्य किंवा शब्द जरी लक्षात आला नाही तर पुढच्या भाषणाची श्रृंखलाच तुटते.आणि मग एवढे बोलून मी माझे दोन शब्द संपवतो... यावर यावं लागतं.हे चांगलं नाही.यामुळे संपूर्ण भाषण कधीच पाठ करू नये.भाषणाचे मुद्दे डोळ्यासमोर ठेवावेत.एका छोट्याशा कागदावर मुद्दे लिहून भाषण करतांना हा कागद शक्यतो श्रोत्यांना दिसणार नाही अशा तऱ्हेने ठेवावा.काय हरकत आहे असे करायला.कुठेही भरकटत जाण्यापेक्षा मुद्देसूद केलेले भाषण श्रोत्यांना नक्कीच आवडते.अनेक मोठ मोठे विचारवंत वक्ते आपल्या भाषणापूर्वी असेच मुद्दे लिहून आणि ते पुढे ठेवून भाषण करतांना आपणास दिसून येतील.

कोणत्याही भाषणापूर्वी पूर्व तयारी करणे महत्वाचे आहे.संबंधित विषयावर वाचन,मनन,चिंतन करणे महत्वाचे आहे.अन्यथा अति आत्मविश्वासापोटी आपले भाषण चांगले होईलच हे सांगता येत नाही.याबाबतीत सर विश्वेश्वरैय्या यांच्या जीवनातील एक प्रसंग सांगतो.डॉ.विश्वेश्वरैय्या हे भारतातील एक नामवंत अभियंता होते.एकदा ते प्रवास करीत असतांना एका गावातून जात होते.त्या गावातील शिक्षकांनी त्यांना आपल्या शाळेतील मुलांसमोर भाषण देण्यास सांगितले.पुर्व तयारी काहीही नसतांना विश्वेश्वरैय्या यांनी भाषण करण्यासाठी नकार दिला.परंतु शिक्षकांच्या अधिक आग्रहाखातर ते तयार झाले.त्यांनी विद्यार्थ्यांसमोर एक छोटेसे भाषण दिले.परंतु त्यांनंतर मात्र त्यांच्या लक्षात आले की,आपण पुर्व तयारी न करताच भाषण केले हे चूक केले.काही दिवसांनी मग त्यांनी त्या शाळेच्या मुख्याध्यापकांना पत्र पाठवले की,मला पुन्हा आपल्या शाळेतील विद्यार्थ्यां समोर भाषण देण्याची इच्छा आहे.

विश्वेश्वरैय्या यांचे ते पत्र पाहून शिक्षक तर चकीतच झाले. आपल्या कामात एवढे व्यस्त असतांना ही व्यक्ती स्वतःहून भाषण देण्यासाठी येत आहे. आणि ते ही न बोलावता. विश्वेश्वरैय्या ठरल्याप्रमाणे आले. लिहून आणलेले भाषण त्यांनी विद्यार्थ्यांसमोर सादर केले. आणि भाषणाच्या शेवटी ते विद्यार्थ्यांना म्हणाले, आपण लहान मुले आहात म्हणून काय झाले. मला भाषणाचा स्तर घसरवून चालणार नाही. चांगले भाषण पुर्व तयारीने केले तरच होत असते. माझ्या मागच्या भाषणावर मी स्वतः संतुष्ट नव्हतो, म्हणून झालेली चूक सुधारण्यासाठी मला पुन्हा तुमच्यासमोर यावे लागले.

चांगला वक्ता होण्यासाठी अनेक गुण आवश्यक आहेत. वक्त्याचे उच्चार स्पष्ट असावेत. बोलण्याचा वेग विशिष्ट असावा. अगदी कमीही नको अन् जास्तही नको. आवाजात आरोह-अवरोह असला पाहिजे. मिनिटाला साधारण १०० शब्द असा वेग उत्तम आहे. यापेक्षा जास्त शब्द जर श्रोत्यांच्या कानावर आदळत असू तर काही वेळा श्रोत्यांना त्याचा अर्थ लावायला कठीण जाते. याउलट म्हणजे आपल्या बोलण्याचा वेग अगदीच कमी असेल तर अशा भाषणालाही श्रोते कंटाळतात. दोन वाक्यांमध्ये खूप मोठा पॉझ नसावा. वाजपेयींच्या भाषणातील पॉझ त्यांनाच शोभून दिसतो. अन्य कोणी त्यांची नकल करण्याचा प्रयत्न केल्यास ते कुणालाही आवडणार नाही. तेव्हा स्वतःची बोलण्याची एक वेगळी शैली निर्माण करा. राम शेवाळकर, प्राचार्य शिवाजीराव भोसले यांची एक स्वतंत्र शैली होती. अर्थात त्याला त्यांच्या विचारांची जोडही तितकीच भक्कम होती.

भाषण करतांना वक्त्याच्या आवाजात एकसुरीपणा नको. आशयातील रसास्वादानुसार त्याचे उच्चार असले पाहिजेत. चेहऱ्यावरील हावभाव

प्रसंगानुरूप असले पाहिजेत.मुख्य म्हणजे श्रोत्यांची नाडी ओळखता आली पाहिजे.समोरील श्रोतृवृंद कोणत्या वर्गातील आहे,हे ओळखून तशा प्रकारचे ज्ञान वक्त्याने द्यायला हवे.श्रोत्यांच्या सहनशक्तीचा अंदाज आला पाहिजे.

महणूनच म्हणतात,वक्त्याने किती बोलावे यापेक्षा कुठे थांबावे हे महत्वाचे आहे.

हजरजबाबीपणा

**Chance happens to all but to turn chance to account
is the gift of the few. -Bulwar Lytton**

प्रभावी व्यक्तिमत्वाचा एक महत्वाचा गुण म्हणजे हजरजबाबीपणा. माणसाने नेहमी हजरजबाबी असलं पाहिजे. बऱ्याच वेळा काय होतं समोरची व्यक्ती आपणास काही तरी बोलून जाते आणि आपण विचारातच राहतो. आपणास त्या व्यक्तीला व्यवस्थित उत्तर देता येत नाही. आपण केवळ अंगावर वार झेलत राहतो आणि मग नंतर ती व्यक्ती निघून गेल्यानंतर आपण त्याला असं उत्तर द्यायला हवं होतं असं म्हणून कुढत बसतो. याला काही अर्थ नाही. यामुळे आपल्या व्यक्तिमत्वाला धार येत नाही. म्हणतात की,

वस्त्र की पहचान, उनके तार से होती है ।

शस्त्र पहचान उनके , धार से होती है ।

और व्यक्ती की पहचान उनके, रफतार से होती है ।

यामुळे आपण हजरजबाबी असणे खूप महत्वाचे आहे. हजरजबाबीपणा अंगी असल्यास व्यक्तीची बौद्धिक उंची व चमक समोरच्याच्या लगेच नजरेत भरते. अकबर बादशाहच्या दरबारात अनेक रत्न होते. परंतु या नवरत्नांमध्ये विशेष करून मानाचा उल्लेख केला जातो तो बिरबलाचा. कारण बिरबल हजरजबाबी होता. बादशाहाचा प्रश्न विचारण्याचा हेतू व मूड लक्षात घेऊन तो उत्तरे देत असे. यामुळे बादशाहा खूष व्हायचा. हजरजबाबीपणाचं एक उत्तम उदाहरण मी तुम्हांला सांगतो.

सापेक्षतावादाचा सिध्दांत मांडणाऱ्या आईनस्टाईनला सारखं रोज

कुठे ना कुठे व्याख्यानासाठी आमंत्रित केलं जायचं.दिवसातून अनेक वेळा त्याला ठिकठिकाणी व्याख्यानं द्यावी लागायची.त्याच्या सोबत त्याचा ड्रायव्हर असायचा. त्याचंही रोज तेच व्याख्यान ऐकून चांगलं पाठ झालं होतं.एकदा खूप थकल्यामुळे आईनस्टाइनला भाषणाचा कंटाळा आला होता. जेथे त्याचे भाषण होते तेथे त्याला कोणी प्रत्यक्ष ओळखत नव्हते.म्हणून मग त्याने ड्रायव्हरलाच तो आईनस्टाईन आहे असे भासवून उभे केले.लोकांनी आईनस्टाईन यांना यापुर्वी पाहिलेलं नव्हतं यामुळे आईनस्टाईन कोण आणि ड्रायव्हर कोण हे लोकांना माहित नव्हतं.यामुळे ड्रायव्हरने छानपैकी झोकात आपण आईनस्टाईन आहोत असे भासवत भाषण ठोकले.परंतु नंतर श्रोत्यांमधून काही प्रश्न येऊ लागले.आता या प्रश्नांची उत्तरे तो ड्रायव्हर माणूस काय देणार?इथे त्याने प्रश्नांची उत्तरे दिली नाहीत तर तो खोटा पडणार होता.परंतु त्याचा हजरजबाबीपणा अशावेळी त्याच्या मदतीला आला.तो लोकांना म्हणाला, तुम्ही एवढे सोपे प्रश्न विचारताय,या प्रश्नांचं उत्तर तर माझा ड्रायव्हर सुध्दा देईल. आणि असं म्हणून त्याने खऱ्या आईनस्टाईनला उभे केले व वेळ मारून नेली. अशा प्रकारे त्या ड्रायव्हरचा हजरजबाबीपणा किती महत्वाचा ठरला ते कळते.

हजरजबाबी व्यक्तिमत्त्वाच्या माणसावर सहसा ताण येत नाही.कारण येणाऱ्या ताणतणावांचा सामना तो मोठ्या मिशिकलपणाने करीत असतो.यामुळे काही काळ का होईना संकटं पळवून लावण्यात तो यशस्वी ठरतो.थोडक्यात समोरच्या व्यक्तीकडून आलेला चेंडू तो आपल्या अंगावर न येऊ देता त्याच्याच जाळीत टाकतो. नेहमी ठिकठिकाणी व्याख्यानांना जावं लागणाऱ्या वक्त्यांना अशा गोष्टींना तोंड द्यावे लागते.प्र.के.अत्रे हे व्यक्तिमत्व तर संपूर्ण महाराष्ट्राला उत्तम प्रभावी वक्ते म्हणून सुपरिचित होते.एकदा एका सभेत त्यांनी लोकांना

उद्देशून, “सभ्य स्त्री पुरुष हो!” अशी भाषणाची सुरुवात केली.तेवढ्यात श्रोत्यांमधून कुणीतरी टवाळखोराने मोठ्याने ओऱऱे म्हणून प्रतिसाद दिला.यावर हजरजबाबीपणे अत्रे म्हणाले,मी फक्त सभ्य स्त्री—पुरुषांना म्हणालो,तुम्हांला नाही....इथेच सभेत हशा पिकला आणि प्रारंभीच अत्रेनी सभा जिंकली.सभेची सूत्रं अशा प्रकारे आपल्या मुठीत येतात व सभेवर वक्त्याचा अंकुश राहतो.

आपले भूतपुर्व मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण केंद्रात संरक्षण मंत्री असतांना चीनचे संरक्षण मंत्री भारत भेटीसाठी आले होते.त्यावेळी भारत—चीन यामध्ये तणावाचे वातावरण होते.त्यावेळी चीनचे संरक्षण मंत्री मोठ्या गर्वात “हम चीन है!” असं आपल्या भाषणात म्हणाले.त्याला प्रत्युत्तर म्हणून नंतर आपल्या भाषणात बोलतांना यशवंतराव म्हणाले होते, “आप चीन है,तो हम प्राचीन है।”यामुळे भारताचं महत्व अधोरेखित झालं.लोकांची छाती अभिमानाने भरून आली.एवढंच नव्हे तर समोरच्याला कुठेतरी इशारा देऊन विचार करायला किंवा थांबायला भाग पाडलं.तेव्हा अशी अनेक उदाहरणं आपणास या थोर लोकांच्या बाबतीत सांगता येतील.केवळ एक गुण म्हणजे व्यक्तिमत्व नव्हे,तर अशा अनेक चांगल्या गुणांचा समुच्चय म्हणजे प्रभावी व्यक्तिमत्व.तेव्हा आपलं व्यक्तिमत्व अधिक प्रभावशाली कसं बनेल असं वाटत असेल तर आपण आपल्या व्यक्तिमत्वात विविध गुणकौशल्य भरणं,ते आत्मसात करणं महत्वाचं आहे.शेवटी तुकाराम महाराज म्हणतात त्याप्रमाणे,

आम्हां घरी धन शब्दांची रत्ने,
 शब्दांचीच शस्त्रे यत्न करू ॥
 शब्द हेच आमुच्या जीवाचे जीवन,
 शब्दे वाटू धन जनलोका ॥

चारित्र

Character is power,it makes friends,draws patronage and support and opens the way to wealth,honour and happiness.

-John Howe

जर आपल्याला असं वाटत असेल की,लोकांनी आपल्याला चांगलं म्हणावं, तर आपण एक गोष्ट आवर्जून सांभाळूली पाहिजे ती म्हणजे चारित्र.आपले चारित्र ही आपली ओळख ठरत असते.समाज त्यांच्याकडे आदर्श म्हणून बघत असतो.म्हणून चारित्रवान बना.वेदांनी तर शिल्प परम् भूषणम् म्हणून सांगितलेच आहे.परंतु डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी देखिल आपल्या समाजाच्या उत्थानासाठी प्रज्ञा,शील व करुणा या तीन गोष्टी सांगितल्या आहेत.शिलाबाबात इंग्रजीत एक विचार सर्व परिचित आहे.

If wealth is lost,nothing is lost.

If health is lost,something is lost.

If Charaster is lost,everything is lost.

(जर संपत्ती गमावली तर काहीही गमावले नाही.जर आरोग्य गमावले तर थोडे काही गमावले,परंतु जर चारित्र गमवून बसलात तर सर्व काही गमावले.)आणि म्हणूनच माणसाच्या जीवनाची इमारत उभी करण्यासाठी चांगल्या चारित्र्याचा पाया असणे महत्वाचे आहे.

पुराणात एक कथा सांगितली आहे.भक्त प्रल्हादाला चारित्र्याच्या जोरावर त्रैलोक्याचे राज्य प्राप्त झाले होते.यामुळे इंद्राचे इंद्रपद धोक्यात आले होते.इंद्राने विचार केला,प्रल्हादाला हे सारे जमले

कसे?चौकशीअंती त्याला कळले प्रल्हादाने त्याच्या चारित्र्याचा जोरावर हे सर्व प्राप्त केले आहे.मग त्याने कपटाने याचकाच्या रूपात येऊन प्रल्हादाकडे दान मागितले.यात त्याने इतर काहीही न मागता प्रल्हादाचे शील मागितले.प्रल्हादाने तथास्तु म्हणताच त्याच्या शरीरातून एक तेजस्वी दिव्य मूर्ती बाहेर पडली.प्रल्हादाने आश्चर्याने तिला विचारले,तू कोण आहेस?ती मूर्ती म्हणाली,मी शील आहे.आणि ती याचकाच्या शरीरात प्रवेश करती झाली.त्या पाठोपाठच आणखी एक मूर्ती प्रल्हादाच्या शरीरातून बाहेर पडली.ती होती धर्म.जिकडे शील तिकडे धर्म.धर्मापाठोपाठ आणखी एक मूर्ती प्रल्हादाचे शरीर सोडून बाहेर पडली.ती म्हणजे सत्य.सत्या पाठोपाठ सदाचारही बाहेर पडला.सदाचार सोडून गेल्यानंतर बल देखिल प्रल्हादाला सोडून निघाले.हे सर्व निघून गेल्यानंतर शेवटी लक्ष्मी ही त्याच्या शरीरातून निघून गेली.म्हणजेच एका शीलाचे किती महत्व आहे.थोडक्यात धर्म,सत्य,सदाचार,बल आणि लक्ष्मी या सर्वांचे एकत्रीकरण म्हणजे शील.म्हणूनच शीलाचे रक्षण करणे खूप महत्वाचे आहे.

आयुष्यभर कधीही खोटं बोलणारा युधिष्ठिर महाभारतात युध्याच्या वेळी अश्वत्थामा मेला हे माहित असूनही ती गोष्ट द्रोणाचार्यांना सांगतांना ‘ नरो वा कुंजरो वा’ असं खोटं बोलला आणि त्याच क्षणी जमीनीपासून काही अंतरावर चालणारा त्याचा रथ दाणकन् जमिनीवर टेकला.कारण त्याच्यातील सत्याची ताकद कमी संपली होती.शील भ्रष्ट झाले होते.खोटं हे बेगडी असतं.ते दीर्घकाळ टिकत नाही. बेनटेक्स हे सोन्यापेक्षाही अधिक चकचकित दिसतं,पण जेव्हा दोघानाही भट्टीत टाकले जाते,तेव्हा बेनटेक्स काळे पडते तर खरे सोने अधिक उजळून निघते.तेव्हा सुवर्णाला कसोटी द्यावी लागते.सितामाईला सुध्दा आपले चारित्र सिद्ध करण्यासाठी अग्नीपरिक्षा द्यावी लागली होती.परंतु चारित्रवान निर्भय असतो.हे यातून आपणास दिसून येईल.

चारित्र हे वीराला शोभून दिसते.याचं आदर्श उदाहरण म्हणजे छत्रपती शिवराय हे होते.कल्याणच्या सुभेदाराचा खजिना लुटून आणल्यानंतर सैनिकांनी सुभेदाराच्या सुनेला देखिल नजराणा म्हणून महाराजांसमोर हजर केले.सैनिकांना वाटले तिचे लावण्य पाहून महाराज खूष होतील.झाले ही,पण कसे!त्यांच्या तोंडून शब्द बाहेर पडले.

अशीच असती आई सुंदर,

मी ही झालो असतो सुंदर।

महाराजांनी तिच्यात आईचं रूप पाहिले.साडी,चोळी,बांगडी देऊन मोठ्या सन्मानाने तिला परत पाठवले.किती थोर होते शिवराय.शिवरायांच्या या चारित्र्याचा आदर्श आपण डोळ्यासमोर ठेवावयास नको का?म्हणून तर समर्थ म्हणतात,

शिवरायांचे आठवावे रूप। शिवरायांचा आठवावा प्रताप

शिवरायांचा आठवावा साक्षेप। भूमंडळी ॥

पाश्चात्य समाजाला भारतीय संस्कृतीची ओळख करून देण्यासाठी अमेरिकेतील शिकागो येथे भरलेल्या जागतिक सर्वधर्मपरिषदेत लेडीज अँड जंटलमन एवढेच शब्द माहित असलेल्या समूहापुढे विवेकानंदांनी बंधू आणि भगिनींनो(brothers and sisters) हे शब्द उभे केले आणि सारा समाज थक झाला. त्यांच्या विचारांनी सारेच प्रभावित झाले.एका पाश्चात्य स्त्री ने विवेकानंदांजवळ आपल्यासारखा हुशार पुत्र मला व्हावा असा विचार बोलून दाखवला.यावर विवेकानंद म्हणाले, मग तुम्ही मलाच पुत्र समजा.केवढे हे महान चारित्र.या विद्वानांनी आपल्यापुढे महान असे आदर्श ठेवले आहेत.

दररोजच्या जीवनात या महान अशा आदर्शांचे स्मरण केले तरी आपले चारित्र घडण्यास वेळ लागणार नाही.

उद्याच्या भारतातील नागरीकांनो...!

Parent's can only give good advice or put them on the right paths, but the final forming of a persons character lies in their own hands. -Anne Frank

परिक्षा संपल्या, आता अभ्यासाचं टेन्शन नाही. शाळा नाही. यामुळे पुस्तकांचा संबंध नाही. फक्त मस्तपैकी मजा करायची. असाच समज बऱ्याच विद्यार्थी मित्रांचा झालेला असतो. परंतु पुस्तकांचा संबंध केवळ अभ्यासापुरता आणि परिक्षेपुरता लावू नका. मी सांगतोय ते तुम्हांला नक्की पटणार आहे. बघा, जेव्हा आपण एखादी गोष्ट कुणी सांगितली म्हणून करत असतो, तेव्हा ती करण्यात आपणास फारसा आनंद मिळत नाही. परंतु तीच गोष्ट जर आपण स्वतःला आनंद मिळतो म्हणून करत असू तर ती करण्यास आपणास त्रासदायक काहीच वाटत नाही. वर्षभर तुम्ही पुस्तके वाचलीत, अभ्यास केला ती परिक्षा डोळ्यासमोर ठेवून. एकूणच आपली भूमिका परिक्षार्थी म्हणूनच होती. परंतु आता सुट्टीमध्ये तुम्हांला वाचायचं आहे, अभ्यास करायचा आहे. हा अभ्यास परीक्षा नसलेला अभ्यास आहे. यात तुम्हांला हे वाचायला वेळ मिळतो कुठे? तेव्हा तुमच्या आवडीचं वाचण्यासाठी हाच वेळ तुमच्याकडे आहे. त्याचा सदुपयोग करा.

फ्रॉन्सिस बेकन म्हणतात, Reading makes a full man, conference a ready man and writing an exact man. तेव्हा वाचण्याबरोबरच लिहायला शिका. तुम्हांला जे वाटतं, ते तुमचे विचार कागदावर लिहून काढा. कविता येत असेल तर लिहा. चांगलं काही वाचनात आलं, लिहून

ठेवा.एक सटरफटर नावाची वही तयार करा.यात तुम्ही काहीही लिहू शकता.चांगला विचार (सुविचार), सामान्यज्ञान,कोडी,जादू, विज्ञान जगत, गंमत-जंमत, बोधकथा (विशेषतः कात्रण चिकटवा),कविता,गाणी वाट्टेल ते .जे तुम्हांला आवडलं.

वसंत व्याख्यानमालेसारख्या कार्यक्रमांना आवर्जून हजेरी लावा.गावात कुठेही कुणाचं व्याख्यान असेल तेथे जरूर जा.लक्षात ठेवा,अशा प्रकारचे कार्यक्रम तुमच्यातील एक चांगला रसिक घडविण्यास मदत करतात.तुमच्या जीवनाचा पिंड यातून घडत असतो.जेवढं तुम्ही जास्त वाचाल,ऐकाल,तेवढे तुम्ही अधिक समृद्ध होत जातात.ठराविक वयात ठराविक प्रकारचं साहित्य वाचलं पाहिजे.बाल असाल तर इसापनिती,पंचतंत्र,बिरबलाच्या गोष्टी,तेनाली रामन,अरेबियन नाइट्स,गोट्या, चिंगी,साने गुरुजींची श्यामची आई,तीन मुले वाचा.कुमार असाल तर कुमारांसाठी च्या गोष्टी,देशभक्तांच्या कथा,शौर्य कथा,शास्त्रज्ञांच्या गोष्टी,शोध कसे लागले, सामान्यज्ञान,कुतूहल,विज्ञानजगत यासारखे काही तरी वाचा.तरुण असाल तर वैचारीक,संशोधनपर ,आत्मवृत्तपर,ललित असं काही तरी वाचा.

चांगलं वाचणं म्हणजे चांगला माणूस बनण्याची पायरी आहे.हल्ली लोक शिक्षित खूप झालेत पण त्यांच्या हृदयाचा विकास झाला नाही.शिक्षणाने केवळ बुद्धीचा विकास होता कामा नये तर हृदयाचा विकास झाला पाहिजे.आपण सर्व उद्याच्या भारताचे नागरीक आहोत.आजचे विद्यार्थी म्हणजे आपल्या विकसित भारताचे उद्याचे नागरीक आहेत.त्यांच्या विकसित नागरीकत्वातूनच उद्याचा सबळ लोकशाही भारत तयार होणार आहे.तेव्हा आपण आशा करू या ,उद्याचा भारत सर्वसमावेशक,भ्रष्टाचारमुक्त,सर्वधर्मनिरपेक्ष,नीतीमान अशा समाजरचनेचा असेल.

डोक्यावर परीक्षा असतांना...

They know enough who know how to learn.

-Henry Adams

वर्षभर केलेल्या अभ्यासाचे मूल्यमापन करणारी परीक्षा जेव्हा चालू होते त्यावेळी विद्यार्थ्यांनी न घाबरता मोठ्या तयारीनिशी परीक्षेला सामोरे जायला हवे. आपली मनाची ताकद, एकाग्रता वाढवायला हवी. अभ्यासाची बैठक जेवढी जास्त कराल तेवढे जास्त यश मिळेल, हे जरी खरे असले तरी रात्र रात्र जागून सकाळी पेपरला जायचं तेव्हा पुरेशी झोप नसेल तर स्वास्थ्य व पर्यायाने स्मरणशक्ती (मेंदू) वर ही त्याचा वाईट परीणाम होतो. तेव्हा शरीर प्रकृती सांभाळून अभ्यास करा. परीक्षेच्या काळात तुम्ही वाचलेलं लक्षात राहण्यासाठी, धारणाशक्तीसाठी झोप आवश्यक आहे. वर्षभर जर काहीच केलं नसेल तर परीक्षेच्या एक दिवस आधी मात्र तुम्ही अधिक अपेक्षा ठेऊन चालणार नाही. मात्र निराश होऊ नका, घाबरून जाऊ नका. शांत मनाने अभ्यास चालू ठेवल्यास आपणास उत्तम यश मिळू शकेल. म्हणून परीक्षा काळात नकारात्मक विचार मनात आणू नका. मला तर काहीच येत नाही असं वाटून घाबरून जाऊ नका. प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप डोळ्यासमोर ठेवा. कोणत्या घटकाला किती गुण आहेत यानुसार अभ्यास करा. नेहमी येणाऱ्या प्रश्नांची परफेक्ट तयारी करा. नाही तर काय होतं, बऱ्याचवेळा विद्यार्थी कमी वेळ असतो म्हणून सर्वच प्रश्नांचे धावते वाचन करीत सुटतात. यामुळे होते काय, “Jack of all trades, master of none.” सर्वच प्रश्न वाचलेत पण कोणत्याच प्रश्नांचं

समाधानकारक उत्तर लिहिता येत नाही.यासाठी महत्वाच्या प्रश्नांची तयारी करा.प्रत्येक मुद्दे संगतशीर लक्षात रहावेत म्हणून 'स्मृतिसहाय्यक' चा वापर करा.मुद्द्यांच्या सहाय्याने स्पष्टीकरण करणे अवघड जात नाही.परीक्षा काळात आनंदी रहा.ताण तणावापूसन स्वतःला दूर ठेवा.म्हणतात ना,'मन करा रे प्रसन्न,सर्व सिद्धीचे कारण।' तेव्हा तुमचे प्रसन्न मन हे सुध्दा तुमच्या यशाचे मोठे गमक असते.स्वतःच्या क्षमतेबद्दल उगाचच कमी लेखू नका.मी पास होणारच ही भावना मनात नेहमी बाळगा.सकारात्मक वृत्तीच माणसाला यशाचा मार्ग दाखवते.लक्षात ठेवा आपण केवळ जगण्यासाठी नाही तर जिंकण्यासाठी जन्मला आलो आहोत.परंतु कधी कधी अपयश हे येतंच.तेव्हा ते ही हसत हसत स्विकारलं पाहिजे.अपयश ही यशाची पहिली पायरी असते.तेव्हा निराश होऊ नका.यश वा अपयश हा पुढचा मुद्दा आहे.आता लढू या तर खरं.विसरू नका,'जान है ,तो जहान है।'बचेंगे तो और भी लढेंगे। विजयाची लढाई चालू ठेवा,एक दिवस विजयाचा निश्चितच उगवेल.शेवटी,

मंजिले उन्ही को मिलती है,
जिनके सपनों मे जान होती है।
सिर्फ पंखो से कुछ नही होता,
हौसलों से उडान होती है ॥

दैवावर भरवसा ठेऊ नका.

There is no sadder sight than a pessimist.

-Mark Twain.

आपलं भविष्य हे आपल्या तळहाताच्या रेषांमध्ये नाही तर हातातील ताकदीमध्ये आहे. भगवंताने दिलेल्या शक्तीने आपण काम करीत गेल्यास यश निश्चित मिळेल. असं कोणतंही कार्य नाही की ते निष्फळ आहे. प्रत्येक कर्माची फळे ही मिळतातच. मग ते कर्म चांगले असो अथवा वाईट. यानुसार त्याची फळे मिळतात. तेव्हा यशस्वी जीवनासाठी दैवावर भरवसा ठेवून निराश होऊन कार्य करीत राहिल्यास यश येणार नाही. यशस्विता खेचून आणायची तर जबरदस्त इच्छाशक्ती पाहिजे. मनगटापेक्षाही 'मन' अधिक शक्तीशाली असलं पाहिजे. कारण आपलं मन आधी थकतं मग शरीर थकतं. अशा प्रकारे मनाचा आणि शरीराचा खूप संबंध आहे आणि म्हणूनच मनाची मशागत खूप महत्वाची आहे. यासाठी माणसाने दैववादी नव्हे तर प्रयत्नवादी असणे खूप महत्वाचं आहे.

प्रसिध्द व्याकरणकार पाणिनी यांच्या संदर्भात एक गोष्ट सांगितली जाते. लहानपणी गुरुच्या आश्रमात रहात असतांना एकदिवस गुरुजी आपल्या काही शिष्यांचे तळहात पहात होते. त्यांनी पाणिनीचाही हात पाहिला आणि गुरुजी म्हणाले, "अरे हे बाळ, तुझ्या हातावर शिक्षणाची, विद्येची रेषाच नाही. तुझा शिकून काहीच उपयोग नाही." गुरुजींच्या या शब्दाने त्या मुलाला भयंकर वाईट वाटले. तो स्वतःच्या नशीबाला दोष देऊ लागला. विद्येची रेषा कशी

असते हे त्याने सोबत्यांना विचारले आणि एक तशीच रेषा आपल्या हातावर काढायची म्हणून त्याने हातात धारदार सुरी घेतली.आणि त्या धारदार सुरीने हातावर रेषा काढली.हात रक्तबंबाळ झाला.सहाध्यायी घाबरून गेले.ते धावतच ही बातमी सांगण्यासाठी गुरुजीं कडे गेले.गुरुजींनी त्याला जवळ घेतले.त्याच्या जखमेवर पट्टी बांधली.मित्र हो!हाच मुलगा 'पाणिनी' पुढे मोठा व्याकरणकार म्हणून नावारूपाला आला.तेव्हा दैवावर विसंबून राहू नका.दैववाद हा प्रगतीच्या मार्गातील एक मोठा अडसर आहे.कुणी तरी छान म्हटलयं,

कौन कहता है हातों की लकीरोंमें तकदीर होती है ।

तकदीर तो उनकी भी होती है,जिनके हात नहीं होते ॥

तेव्हा प्रयत्नांवर विश्वास ठेवा.तुम्हांला मिळालेल्या संधीचं,वेळेचं सोनं करा.गेलेली वेळ पुन्हा येत नाही.कालचा दिवस गेला उद्याच्या दिवसाचीही वाट पहात बसू नका.आज मात्र तुमच्या हातात आहे.त्याचा सदुपयोग करा.याबाबतीत इंग्रजीमध्ये असं म्हटलं जातं, Yesterday is a cancelled cheque, Tommarow is a promissary note, today is a only cash you have;so spend it wisely.तेव्हा आजचा दिवसच आपला आहे.तो सार्थकी लावू या!कबीराने म्हटलयं त्याप्रमाणे, “कल करे सो आज कर,आज करे सो अब। पल मे परलय होयेगा बहुरी करोगे कब ?”

थांबला तो संपला...

Arise, awake and stop not till the goal is reached.

-Vivekanand

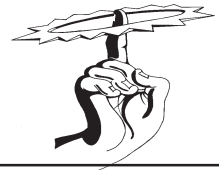
जीवन हे गतीमान आहे. किंबहुना गती हाच निसर्गाचा नियम आहे. पृथ्वी, चंद्र, ग्रह, तारे हे सर्व गतीविषयक नियमांनी बांधलेले आहेत. पृथ्वीने जर आपली गती थांबवली तर काय होईल? वाऱ्याने काही क्षण वाहणे बंद केले तर? या गोष्टींची आपण कल्पनाच करू शकत नाही. कारण असं झालं तर सर्वत्र गहजब माजेल. तेव्हा गती असेल तर जीवन आहे. गती शिवाय प्रगती नाही. जोपर्यंत श्वासाची गती आहे तोपर्यंतच मनुष्य जीवंत आहे. एकदा का गती थांबली की जीवन संपलं. आयुष्यभर जपलेलं शरीर नश्वर होतं. लोक कुणीही ते घरात ठेवून घ्यायला तयार नसतात. ताबडतोब त्याची व्यवस्था लावतात. तेव्हा गती अतिशय महत्वाची आहे. वाहत्या पाण्याला गती असते म्हणून ते शुध्द असते. परंतु ते वाहण्याचे थांबले की डबके तयार होते. पर्यायाने ते अशुध्द, दुर्गंधीयुक्त बनते. म्हणून गती महत्वाची आहे. थांबतो संपला, काळ पुढे चालला. कवी माधव ज्युलियन म्हणतात, 'धावत्याला शक्ती येई अन् मार्ग सापडे.' जीवनात कितीही अडथळे तरी माणसाने पुढेच जायचं असतं. संकटामुळे घाबरून थांबायचं नसतं. उलट संकटं माणसाला लढण्याची ताकद पुरवतात. संकटातच माणसाला खऱ्या अर्थाने आपली क्षमता कळते. नदी आपल्या मार्गात अडथळा आला म्हणून वाहणे थांबवत नाही. ती वळसा घालून नवीन मार्ग तयार करते. अखंड वाहत राहते. प्रवाहीपणा अतिशय महत्वाचा आहे. न्यूटनने सुध्दा गतिविषयक नियम मांडले आहेत. त्याच्या म्हणण्यानुसार एखाद्या वस्तूची गती वाढली की काळ

कमी होतो.काळ आणि वेग यामध्ये व्यस्त चलन आहे.याचा अर्थ असा की,गतीमुळे काळाचे घड्याळ हळू होते,मंदावते. म्हणजेच त्या वस्तूचे आयुष्य वाढते.यालट गती थांबली की ती वस्तू क्षीण बनते.ती काळाच्या अधिकाधिक जवळ जाऊ लागते.लवकर संपुष्टात येते.

मानवी जीवनाचेही तसेच आहे.माणूस आयुष्यभर काम करतो.सेवा निवृत्तीनंतर त्याने काम करणे बंद केले की त्याच्यात शिथिलता येते आणि अशी माणसे अधिक थकतात.परिणामी लवकर मरतात.याउलट जी माणसे सेवा निवृत्तीनंतर दुसऱ्या एखाद्या कामात स्वतःला वाहून घेतात त्यांचे आयुष्य आपल्याला चांगले दिसून येते.ते धडधाकट व दीर्घकाळ जगतात.शरीर सुदृढ राहते.आजार बळावत नाही.

चालतांना आणखी एक गोष्ट लक्षात घ्या.कुत्र्याला गती आणि दुर्जनाला प्रगती सहन होत नाही. असं जरी असलं तरी मग का आपण चालणं थांबवायचं? मुळीच नाही.दुर्जन अतिशय भ्याड असतात.आपण मात्र निर्भय असलं पाहिजे. 'हाथी चले बाजार,कुत्ते भौंके हजार ' या उक्ती प्रमाणे दुर्लक्ष करायला शिकले पाहिजे.

लक्षात ठेवा,काळ कुणासाठीही थांबायला तयार नाही.गेलेली वेळ पुन्हा परतून येत नाही.वेळेची किंमत ज्याला कळली आणि वेळ या गोष्टीवर ज्याने विजय मिळवला,त्याने जगावर विजय मिळवलाच म्हणून समजा.वेळ हीच जगातील सर्वात महत्वाची गोष्ट आहे.आणि म्हणूनच व्यर्थ वेळ गमावू नका.आलेल्या संधीचं सोनं करा.म्हणूनच म्हटलंय, 'कायदा पाळा गतीचा,थांबला तो संपला.'

निर्भय बना !

भ्याडपणा आणि अहिंसा यात जर कधी निवड करण्याचा प्रसंग आला तर मी हिंसा करावी असं म्हणेन. —महात्मा गांधी

बै-याचदा जीवनात यश न मिळण्याचं कारण भय हे आहे. भयामुळे माणसातील आत्मविश्वास सर्वात प्रथम कमी होतो. त्याच्यातील शक्ती क्षीण होते; आणि आपण हे करू शकत नाही असे त्याला वाटायला लागते. येथेच अपयश चालून येते.

गीतेच्या १६ व्या अध्यायात गुणवर्णन सांगतांना भगवंत म्हणतात, 'अभयं सत्वसंशुद्धी' अभय हा दैवीगुणात पहिला गुण आहे. जर खरोखर विचार केला तर आपण निर्भय आहोत का? नाही. प्रत्येक माणसाच्या मनात काही ना काही भयाचे भूत आहे. लहान निष्पाप बालकाच्या मनातही मोठी माणसे विनाकारण बागुलबुवा चे चित्र उभे करतात आणि त्याला भय दाखवतात. आज सर्वत्र असे चित्र आहे की, माणसाला माणसापासूनच भय निर्माण झाले आहे. तेव्हा निर्भय होण्यासाठी काय केले पाहिजे.

भित्यापाठी ब्रह्मराक्षस असे म्हटले जाते. ते खरेच आहे. 'जो डर गया सो मर गया.' वाघ म्हटलं तरी खातो आणि वाघोबा म्हटलं तरी खातो; मग घाबरायचं कशासाठी? पाय रोवून ठामपणे उभे राहिलात तर आपलं हे अवसान पाहून वाघ सुध्दा जंगलात धूम पळून जाईल. या संदर्भात विवेकानंदांची एक गोष्ट आठवते. विवेकानंद लहान असतांना त्यांच्या मागे एक माकड लागले होते. विवेकानंद (नरेंद्र) पळू लागले. या गल्लीतून त्या गल्लीत ते पळत होते. माकड त्यांचा पिच्छ सोडायला तयार नव्हते. शेवटी एका मोठ्या व्यक्तीने

लहानग्या नरेंद्राला सांगितले, 'पळतोस कशाला? ठामपणे रोवून उभा रहा व मागे वळून बघ!' आणि नरेंद्रने तसेच केले . माकड मागच्या मागे घाबरून धूम पळून गेले.

संकटांना घाबरून आपण पळालो की, संकटेही अशीच आपल्यामागे लागतात आणि मग आपण ऊर फुटेस्तोवर पळत राहतो. यातून निष्पन्न काय तर ससेहोलपट. साधं झाडाचं पान डोक्यावर पडलं परंतू आभाळचं डोक्यावर पडलं म्हणत कोंबडीचं पिल्लू सारं रानभर पळत सुटतं. आणि सगळ्यांना सांगत असतं पळा पळा आभाळ डोक्यावर पडतंय. आपली स्थिती सुध्दा बऱ्याच वेळा यापेक्षा वेगळी असत नाही. तेव्हा ठामपणे उभे रहा. संकटांचा सामना करा. भयाला पळवून लावा. यश आपोआप आपणाकडे चालत येईल. गांधीजींनी सुध्दा 'अहिंसा, सत्य, अस्तेय, ब्रम्हचर्य, असंग्रह, शरीरश्रम, स्वाद, सर्वत्र भय वर्ज्यते ।' असे सांगितले आहे.

महाभारतात कौरव – पांडवांच्या युध्दाच्यावेळी सर्वश्रेष्ठ धनुर्धारी असून सुध्दा अर्जुनाच्या मनात भय उत्पन्न झाले आणि या भयामुळेच तो गलितगात्र बनला. तो म्हणतो त्याप्रमाणे, 'सीदन्ति मम गात्रानि, मुखं च परिशुष्यति ।' अशी त्याची अवस्था झाली होती. सर्व शरीर थर थर कापायला लागले. तोंडाला कोरड पडली. हातातून धनुष्य गळून पडले. केवळ मनात भय निर्माण झाले म्हणून सर्वश्रेष्ठ धनुर्धारी अर्जुनाची अशी अवस्था निर्माण झाली. तेव्हा सर्वात महत्वाची गोष्ट म्हणजे अशा प्रसंगी मनात भयाला थारा न देणे. भय निर्माण न होऊ देणे. यासाठी मन खंबीर केले पाहिजे.

भगवान गौतम बुध्द निर्भय होते; आणि

म्हणूनच दरोडेखोर अंगुलीमाल जेव्हा त्यांना मारायला आला तेव्हा त्यांनी आपली बुध्दी विचलित न होऊ देता त्याला पटवून दिले, 'तोडणे सोपे, जोडणे कठीण.' तोच अंगुलीमाल पुढे त्यांचा श्रेष्ठ शिष्य आनंद बनला. तेव्हा भगवान बुध्दांनी निर्भयपणामुळेच हा विजय प्राप्त केला.

कुठेतरी वाचल्याचे मला आठवते, कुत्र्याला पाहिल्यानंतर जर तुमच्या मनात भीती उत्पन्न झाली तर शरीरातून एक वेगळ्या प्रकारची कंपने बाहेर पडतात. कुत्र्याला याचे ज्ञान होते आणि तो आपणावर भुंकू लागतो. आपण जर निर्भयपणे चालत गेलो तर कुत्रे काहीच करीत नाहीत. एका सर्पमित्राने सांगितल्या प्रमाणे, नाग हा असा प्राणी आहे, तो माणसाच्या हृदयाची स्पंदने ओळखतो. त्याला पकडल्यानंतर जर माणसाच्या हृदयाची स्पंदने वाढली तर नाग चावा घेतो. यासाठी सर्पमित्रांना हृदयाची ठोके व रक्तदाब यावर नियंत्रण ठेवावे लागते. म्हणजेच मनात भीती उत्पन्न होऊ द्यावी लागत नाही. साप चावल्यानंतर, तो बिनविषारी असला तरी केवळ भीतीमुळेच मरण पावणाऱ्यांची संख्या अधिक आहे. तेव्हा भीती हेच अनेक दुःखांचे मूळ आहे. यासाठी भीतीमुक्त होणे आवश्यक आहे. तेव्हा सर्व संकटांवर मात करण्याचा एकमेव मंत्र, निर्भय बना!

घायला शिका.

To do for the world more than the world does for you that is success.

-Henry Ford

जीवनात काही मिळवायचं असेल तर अगोदर घायला शिकलं पाहिजे. लक्षात ठेवा जमिनीत दाणे फेकून दिल्याशिवाय कधीच पीक येत नाही. आणि म्हणून झोकून घायला शिका. एकदा तुम्ही झोकून दिलं की यशाचं अमाप पिक येणारच. तेव्हा प्रथम घायला शिका. दिल्याने कमी होत नाही. वाढत जाते. न दिल्याने काहीच मिळत नाही. कविराज विं. दा. करंदीकर म्हणतात त्याप्रमाणे,

देणाऱ्याने देत जावे, घेणाऱ्याने घेत जावे ।

घेता घेता एक दिवस देणाऱ्याचे हात घ्यावे ॥

देण्याची वृत्ती आपणात आली पाहिजे. भगवान श्रीकृष्ण सुद्धा आधी घेतो मग देतो. सुदामाचे पोहे अगोदर घेतले आणि मग त्याला सोन्याची सुदाम नगरी दिली. द्रौपदी कडून अगोदर चिंधी घेतली मग तिला वस्त्र पुरवले. म्हणूनच प्रथम घायला शिका. देण्यासाठी मन मोठे करा. कृपण, कंजूष माणूस काहीच करू शकत नाही. कृपणाकडे लक्ष्मी सुध्दा कंटाळलेली असते.

आपल्याजवळ जे आहे त्यातला काही भाग दुसऱ्याला देण्याची वृत्ती पाहिजे. सर्व काही माझंच आहे ही वृत्ती चांगली नाही. लहान मुलांमध्ये बऱ्याचदा ही वृत्ती असते. पण चांगले संस्कार केले, वळण लावले तर मुले स्वतः खात असलेला खाऊ सोबतच्या मुलालाही देतात. वाटून खातात. ही भावना महत्वाची

आहे. आज साठेबाजांचं अमाप पिक आलंय. एखाद्या गोष्टींचा प्रचंड साठा निर्माण करून कृत्रिम टंचाई तयार करायची व भरमसाठ पैसा मिळवायचा ही वृत्ती वाढते आहे. अतिशय वाईट आहे. हा नितिमत्तेचा व्यापार नाही. तो काळा बाजार आहे. अशा वृत्तीची माणसे ही राक्षस असतात. कारण विनोबा व्याख्या करतात त्याप्रमाणे, 'राखतो तो राक्षस व देतो तो देव.' आपल्या आवश्यकतेपेक्षा अधिक राखून ठेवणे योग्य नाही. शेजारच्या घरात पाण्याचा थेंब नाही आणि तुम्ही गरज नसतांना पिंपेच्या पिंपे ठेवणे ही चांगले नाही. यामुळे गांधीजींचा आग्रह होता. असंग्रह, अस्तेय. समाजवाद्यांच्या विचाराप्रमाणे, मार्क्सच्या म्हणण्याप्रमाणे समाजात संपत्तीचं समान वितरण शक्य नाही. परंतु ज्याच्या कडे अधिक आहे त्याने ज्याच्याकडे काहीच नाही त्याला आपल्याकडील काही भाग देऊन उन्नत करणे ही खरी मानवता आहे. समाज व्यवस्थेचं हे एक चांगलं लक्षण आहे.

समर्थ रामदास स्वामींच्या बाबतीत एक गोष्ट सांगितली जाते. रामदास स्वामी असेच एकदा भिक्षा मागत फिरत होते. त्यावेळी ते एका स्त्री कडे भिक्षा मागण्यासाठी गेले. ती स्त्री खूप गरीब होती. तिला स्वामींना काही तरी द्यायची इच्छा होती. पण घरात द्यायला एक दाणा नव्हता. ती खूप निराश झाली म्हणाली, समर्थ मला आपल्याला दान देण्याची खूप इच्छा आहे, पण घरात देण्यासाठी काहीच नाही. तेव्हा समर्थानी तिला जमिनीवरून मूठभर माती उचलण्यास सांगितले व आपल्या झोळीत टाकण्यास लावले. उद्देश एवढाच की देण्याची सवय जायला नको. आज तिच्याजवळ नाही म्हणून ती देऊ शकत नाही, परंतु असतांना देण्याची सवय असावी हा समर्थांचा उद्देश होता. शेवटी या सर्व गोष्टी एक संस्काराचा भाग आहेत.

एकदा एक राजा नगरात वेषांतर करून भिक्षा मागण्यासाठी निघतो.

राजाचा नियम एकच होता.जो कोणी व्यक्ती प्रथम भेटेल त्याच्याकडेच भिक्षा मागायची आणि परत फिरायचं.त्या सकाळी राजाची पहिली भेट झाली ती एका भिक्षेकऱ्याशी.झोळी रिकामी नेऊ नये म्हणून त्या भिक्षेकऱ्याच्या बायकोने त्याच्या झोळीत धान्याचे काही दाणे टाकून दिले होते.साधूच्या वेषातील राजाने भिक्षेकऱ्याकडे भिक्षा मागितली.त्याने आपल्याकडे काहीच नाही म्हणून नकार दिला.साधूच्या वेषातील राजाने त्याला आपली अट समजून सांगितली.तो फक्त पहिल्या भेटलेल्या व्यक्तीकडून भिक्षा घेतो.अन्यथा परत जातो.राजाने खूप विनंती केल्यावर त्याने मोठ्या नाखूषीने धान्याचा एक दाणा साधू बनलेल्या राजाच्या झोळीत टाकला.दिवसभर भरपूर भिक्षा मागून झाल्यावर तो भिक्षेकरी घरी आला.त्याने धान्याने गच्च भरलेली झोळी बायको समोर ओतली अन् त्या संपूर्ण धान्यामध्ये एक दाणा चमचम करीत असलेला त्याच्या बायकोला दिसला.तिने ही भिक्षा कोणी घातली म्हणून विचारले.भिक्षुकाच्या काही लक्षात येत नव्हते.पण विचारांती त्याला एक साधू भेटल्याचे आठवले व त्याने बायकोलाआपण एक धान्याचा दाणा त्याच्या झोळीत टाकल्याचे सांगितले.बायको म्हणाली,किती कंजूष आहात.जर तुम्ही मी दिलेले मूठभर धान्य त्या साधूच्या झोळीत टाकले असते तर आपणास मूठभर सोन्याचे दाणे मिळाले असते.आपली परिस्थिती बदलली असती.आपणास रोज भीक मागण्याची गरज राहिली नसती.भिक्षुकाला आपल्या कंजूष वृत्तीचा पश्चात्ताप होऊ लागला.पण वेळ निघून गेली होती.या गोष्टीपासून आपण एक बोध घेतला पाहिजे.द्यायला शिकले पाहिजे

कुटे आहे प्रॉब्लेम् ?

In a day when you came across any problems you can be sure that you are travelling in a wrong path.

-Swami Vivekanad

आजकाल माणूस आपल्या अपयशाचं खापर फोडतांना एक शब्द नेहमी वापरतांना दिसतो, 'जरा प्रॉब्लेम आहे ! ' परंतु खरंच शांतपणे विचार केला तर आपल्या लक्षात येईल येणारा 'प्रॉब्लेम ' हा त्या प्रॉब्लेममध्ये नसून आपल्यातच असतो. त्यामुळेच आपल्याला प्रॉब्लेम येतो.परीक्षेत गुण कमी मिळालेत तर विद्यार्थी म्हणतात, प्रश्नपत्रिकेत जरा प्रॉब्लेम होता. या वर्षी कठीण प्रश्नपत्रिका काढलेली होती.परंतु खरा प्रॉब्लेम हा आहे की,विद्यार्थ्यांनी अभ्यासच नीट केला नव्हता.मात्र तो आपल्या अपयशाचं खापर स्वतःच्या डोक्यावर न फोडता प्रश्नपत्रिका कठीण होती म्हणून बोट दाखवतो.

नोकरी मिळत नाही,सगळीकडे रोजगाराचे प्रॉब्लेम आहेत,असा सूर अनेक स्वतःला सुशिक्षित म्हणवणारे बेरोजगार युवक काढत आहेत.खरं पाहिलं तर आज कित्येक क्षेत्र अशी आहेत की,जेथे काम करण्यासाठी माणसं मिळत नाहीत.चांगल लेक्ट्रिशियन,फिटर,वेल्डर,मोटार मेकॅनिक,मोबाईल,टी.व्ही.,टॅप दुरुस्त करणारे कारागीर मिळत नाही.कारण काय तर आमची प्रतिष्ठा.आमच्या सामाजात श्रमाला प्रतिष्ठाच नाही.इथे बाप आपल्या मुलीला नवरा पाहतो तो वरकमाई किती आहे ते पाहून.तो मुलीला चांगलं वागवण्यासाठी किती लायक आहे हा प्रश्न त्याच्या मनात येतो तो या नंतर.

आज कॉम्प्युटर क्लासेस सर्वत्र 'क्लास फुल' झालेले दिसतात.परंतु तरीही कुशल ऑपरेटर मिळत नाही.मग प्रॉब्लेम कुठे आहे?आज प्रिंटींगच्या क्षेत्रात एवढी क्रांती होत असतांना डी.टी.पी.ऑपरेटर मिळत नाहीत.हे निव्वळ एक उदाहरण आहे.अशी हजारो क्षेत्र आहेत जेथे काम करण्यासाठी कुशल माणसे मिळत नाहीत. नोकरीसाठी कौशल्य प्राप्त न करताच आपण खरं तर नोकऱ्या नाहीत, नोकऱ्या नाहीत म्हणून ओरडत बसतो.खरं तर हाच आपला एक मोठा प्रॉब्लेम आहे.

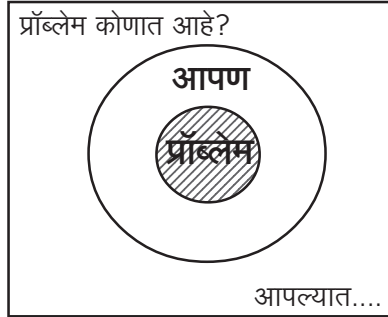
अनेक लोकांचे गंमतीशीर प्रॉब्लेम असतात.खाल्लेलं पचत नाही.व्यायामच जर नसेल तर पचणार कसं!मुलीचा/मुलाचा विवाह होत नाही.प्रॉब्लेम आहे.तुम्ही वर/वधु संशोधनासाठी फिरतच नसाल तर!मूल होत नाही.प्रॉब्लेम कोणात आहे? तुमच्यात आहे.मग नवस करायचा,गंडे दोरे,बुवाबाजी कशासाठी? तुमच्यातला प्रॉब्लेम आधी घालवा.मुलं वागवत नाहीत.हा प्रॉब्लेम त्यांचा नाही,तुमचा आहे.तुम्ही त्यांच्यावर चांगले संस्कार केले नाहीत;किंवा तसे वागला नाहीत.

एक मुलगा आपल्या आईला विचारतो, “आई तू बाबांना फुटक्या कपात चहा का देते? ”आई म्हणते, “अरे बाळ ते म्हातारे झालेत ना म्हणून त्यांना फुटक्या कपात चहा द्यावा लागतो. ”मुलगा हे लक्षात ठेवतो.मग तो थोड्यावेळाने तोच कप परत आणतांना आईला म्हणतो,“आई हा कप नीट आवरून ठेव बरं! ” आई म्हणते, “का रे? ” मुलगा म्हणतो, “काही नाही ,तुम्ही म्हातारे झालात की, तुम्हांलाही याच कपातून चहा पिता आला पाहिजे.”

थोडक्यात मुलांवर संस्कार घडतात ते असे.आपण फक्त चांगल्याची अपेक्षा करायची.त्यासाठी चांगलं वागावं लागतं हे मात्र लक्षात घेत नाही.बऱ्याचदा बायका सासू झाल्यानंतर पतीच्या संसारात कमी मात्र सुनेच्या

संसारातच अधिक लक्ष घालतात.तेव्हा प्रॉब्लेम येणारच.या महिन्यात पैशांचा प्रॉब्लेम आहे असे म्हणणारे विचारात घेत नाहीत की,त्यांनी पैशांचं नियोजनच केलं नव्हतं.होते तेव्हा उद्याचा विचार केला नाही.हॉटेलात जाऊन भजे खात होते.मग आता पैसे संपलेत.प्रॉब्लेम कोणामुळे आला?

लक्षात घ्या, प्रॉब्लेम येतो तो आपल्यामुळेच.आपणच खऱ्या अर्थाने प्रॉब्लेमचे मूळ असतो.आम्हांला हेच सांगायचे आहे की,जगात कोणताही प्रॉब्लेम नाही.नो प्रॉब्लेम .प्रॉब्लेम असेलच तर तो आपल्यात आहे.तो शोधा आणि कामाला लागा.आणि मग प्रत्येकाला खुशाल सांगा,नो प्रॉब्लेम !

कसं जगायचं?

Life should be great rather than long.

-B.R.Ambedkar

जगाने वैद्यकशास्त्रात प्रगती केल्याने मृत्युचे प्रमाण कमी होऊन मानवाच्या आयुर्मानात वाढ झाली आहे. यामुळे जगभर वृद्धांची संख्या झपाट्याने वाढते आहे. परंतु ही एक समस्या होऊ नये म्हणून वृद्धांनी काळानुसार काही पाऊले उचलणे आवश्यक आहे. विशेषतः ज्येष्ठ नागरीकांच्या संघटना ठिकठिकाणी अस्तित्वात येत असलेल्या आपल्याला दिसत आहेत. या माध्यमातून ज्येष्ठ चांगले सामाजिक काम करू शकतात. जे काम त्यांना आयुष्यभर कार्यव्यस्ततेमुळे जमले नाही ते काम ते या निवृत्तीच्या वयात करू शकतात.

पहिली गोष्ट म्हणजे आता आपण म्हातारे झालो आहोत ही भावना ज्येष्ठांनी मनातून काढून टाकली पाहिजे. वृद्ध म्हणजे वृद्धी होणे, वाढ होणे. आपले अनुभव, ज्ञान याचा जास्तीत जास्त फायदा समाजाला मिळवून घ्या. उतारवयाची निराशा काढून टाका. नेहमीसारखं आनंदी जीवन जगा.

आपण निवृत्त झाले असाल तरी मोकळे राहू नका. रिकामे मन सैतानाचे घर. यासाठी स्वतःला छोट्या छोट्या कामात गुंतवून घ्या. ही कामे करतांना स्वतःला कमी मानून घेऊ नका. आनंदाने केल्यास आपणास आनंद मिळतो. उदारणार्थ नातवाला शाळेत सोडून येणे, घ्यायला जाणे, वर्तमानपत्र घरी न मागवता स्टॉलवर जाऊन स्वतः आणणे. यातून सहजपणे व्यायाम होईल. वेळ जाईल. आपलं मन प्रसन्न राहील. आजराचा विसर पडेल.

रोज सायंकाळी रविवारी किंवा सुट्टीच्या दिवशी लहान मुलांना एकत्र करून संस्कार गोष्टी सांगा. घराच्या भोवताली जागा असेल तर झाडे, फुलझाडे लावा. कुंड्या सजवा. यातून सृजशीलतेचा आनंद मिळेल. आपलं मन प्रसन्न राहील.

सायंकाळी आपणास मित्र नसेल तर नातवाला सोबत घेऊन फिरायला जा. थोड्याशा श्रमाने रात्री झोपही छान येईल. मुले, सुना नोकरी व्यवसाय करीत असतील तर त्यांचे जीवन गतीमान झालेले असते. त्यामुळे प्रपंचातील काही गोष्टी करतांना त्यांची कसरत होते. त्यासाठी टेलिफोन बिल भरणे, गॅसची पावती फाडणे यासारख्या गोष्टी आपण केल्या तर मुलांचे जीवन सुसह्य होण्यास मदत होईल. शेवटी त्यांच्या आनंदातच आपण आपला आनंद मानतो ना! मी माझ्या मुलाचा पी. ए. या शीर्षकाचा लेख मागे वाचण्यात आला होता. खूप छान होता. शेवटी आपली दृष्टी कशी आहे यावर आपले विचार ठरतात. सकारात्मक वृत्तीची माणसेच यशस्वी जीवन जगू शकतात.

ज्येष्टांनी आपल्या ज्येष्ठत्वाचा ताठा मिरविण्यापेक्षा लहानांना लहान समजून आपल्या मायेची ऊब देण्याचा प्रयत्न केल्यास त्यांचेही जीवन सुखी होईल. आयुष्याची सायंकाळ निरामय होईल. झिजणे हा चंदनाचा गुणधर्म आहे. झिजण्यामुळेच जीवनाला देखिल सुगंध येतो. आपल्या यशस्वी जीवनाचे मोजमाप खऱ्या अर्थाने आपल्या मृत्युनंतर होते. पाप—पुण्य या केवळ कल्पना आहेत. हे जगच खऱ्या अर्थाने सुंदर आहे. आपण त्याचा कसा आनंद लुटता यावर ते अवलंबून आहे. आपण हे जग सोडून गेल्यानंतर जर मुले, सुना, नातवंडे, मित्र, नातेवाईक यांच्या डोळ्यातून अश्रू आलेत तर ती खरी आपल्या आयुष्याची कमाई ठरते.

चंद्रशेखर गोखले यांची एक चारोळी प्रसिध्द आहे,

पुसणारं कुणी असेल तर,डोळे भरून यायला अर्थ आहे
रडणारं कुणी नसेल तर,मरण सुध्दा व्यर्थ आहे.
बघा,पाडगावकर म्हणतात त्याप्रमाणे तुमचं तुम्हीच ठरवा.“सांगा कसं
जगायचं?कन्हत कन्हत की गाणं म्हणत?”

सांगा कसं जगायचं?
कण्हत कण्हत, की गाणं म्हणत?
काळ्याकुट्ट काळोखात
जेव्हा काही दिसत नसतं,
तुमच्यासाठी कुणीतरी
दिवा घेऊन उभं असतं...
काळोखात कुढायचं,
की प्रकाशात उडायचं?
—तुम्हीच ठरवा!
पायात काटे रूतून बसतात,
हे अगदी खरं असतं;
आणि फुलं फुलून येतात
हे काय खरं नसतं?
काढ्यांसारखं सलायचं
की फुलांसारखं फुलायचं?
—तुम्हीच ठरवा !
—मंगेश पाडगावकर

कसा घ्याल अभ्यास ?

The roots of education are bitter but the fruit is sweet.

-Aristotle

असाध्य ते साध्य, करीता सायास ।

कारण अभ्यास,तुका म्हणे ॥

जगात कोणतीही गोष्ट अवघड नाही.प्रयत्न केला तर आपण कोणत्याही गोष्टीत यश मिळवू शकतो.प्रयत्नांना मात्र योग्य दिशेची जोड असणे हे ही तितकेच महत्वाचे आहे.केवळ अंग मेहनत करून चालणार नाही.यासाठी नियोजनच असायला हवे. यात पालक व शिक्षक यांची भूमिका खूप महत्वाची असते.

बऱ्याचशा मुलांना अभ्यासाचं तंत्रच माहिती नसल्यामुळे त्यांना संबंधित अभ्यासक्रम खूप कठिण वाटत असतो किंवा त्यांना तो पेलवत नाही असं जाणवतं. याउलट काही मुलं मात्र खेळणं,फिरणं,पिक्चर्सला जाणं एवढं सारं करूनही मेरीट मध्ये येतात.मग हे असं का होतं?यासाठी अभ्यासाचं एक सुटसुटीत तंत्र जर मुलांना समजावून सांगितलं तर मुलांचे श्रम व वेळ ह्या दोन्ही गोष्टींची बचत होते.वेचक व वेधक गोष्टी लक्षात ठेवण्याची प्रथम सवय लावावी.त्या अनुषंगाने ते इतरही गोष्टी ध्यानात घेतात.अभ्यास करतांना सहजता आली पाहिजे.मुले स्वयंप्रेरीत झाली पाहिजेत.स्वतःचं मन नाही म्हणतंय तरी कुणाच्या तरी धाकाने मुलं अभ्यास करतात,असं चित्र असू नये.हे पालक व विद्यार्थी दोघांच्याही दृष्टीने चांगले नाही. यामुळे विद्यार्थ्यांच्या मनात अभ्यासाविषयी नावड निर्माण होते.यासाठी मुलांना स्वयंप्रेरीत केले

पाहिजे.त्यासाठी त्यांच्या समोर ध्येय उभे करा.आपण कशासाठी शिकतो आहोत,हे मुलांना कळले पाहिजे.एकदा ध्येय निश्चित झाले की,मुले आपोआप स्वतःहून अभ्यासासाठी प्रवृत्त होतात.

मुलांमध्ये आत्मविश्वास निर्माण करण्यासाठी एका छोट्या घटकाचा अभ्यास त्याला करायला सांगा.त्यावर २० गुणांची छोटीशी परीक्षा घ्या.त्यात त्याला किमान १५/१८ गुण मिळाले तर त्याचा आनंद वाढतो.आपण ७५ ते ९० टक्के गुण मिळवू शकतो असा आत्मविश्वास त्याच्यात निर्माण होतो.

लेखनासंबंधीच्या काही गोष्टी मुलांना लहानपणीच लक्षात आणून द्या. अक्षरलेखन किंवा संख्यालेखनाचे चुकीचे वळण वेळीच सुधारा.सुवाच्य अक्षर, शुद्धलेखन,टापटीपपणा इ.गोष्टी लहानपणीच खूप महत्वाच्या असतात. व्याकरणदृष्ट्या विविध शब्दांच्या काना,मात्रा,वेलांटी यांच्या न्हस्व,दीर्घची चर्चा करा. वाचन करतांना अमुक एक शब्द कसा लिहिलेला आहे,त्याचे निरीक्षण करायला शिकवा.वाङ्मय,आशीर्वाद यासारखे अनेक शब्द शुद्ध लिहिता आले पाहिजेत.

एकदा लहानपणीच भावी जीवनाच्या शिक्षणाची पायाभरणी अशा पद्धतीने योग्य झाली तर मुले यशाचे शिखर सहज गाठतात.

ध्येयवेडे व्हा !

Man never plan to be failures;they simply fail to be successful.

-Willam Arthur Ward

जीवनाच्या मार्गावर चालतांना प्रत्येकाजवळ काहीतरी ध्येय असले पाहिजे.ध्येयाशिवाय वाटचालीला काहीच अर्थ नाही;कारण आपले ध्येय हेचआपले जीवन बनणार असते.ध्येयासाठी वेडे व्हावे लागते.वेडे झाल्याशिवाय ध्येय गाठता येत नाही.स्वातंत्र्यप्राप्तसाठी क्रांतीकारकांना वेडे व्हावे लागले होते. म.गांधी, टिळक, नेहरू,सावरकर,सुभाषचंद्र बोस,नाना पाटील,भगत सिंग,राजगुरु,सुखदेव अशी हजारां माणसे वेडी झालीत म्हणून देश स्वतंत्र झाला.ध्येयाप्रत जाण्याचा ध्यास व प्रयास म्हणजेच वेड.वेडे होणे हे काही वाईट नाही.वेडे म्हणजे 'इडियट'. समाज,कुटुंब,मित्र यांच्याकडून अशावेळी ध्येयवेडी व्यक्ती वेडी ठरते.परंतु एकदा का त्याने ध्येय गाठले की तो 'सिकंदर' होतो.लोक त्याचा जयजयकार करतात. तेव्हा कोण काय म्हणतंय याकडे न पाहता ध्येयाकडे चालत राहिले पाहिजे.सदैव सैनिका पुढेच जायचे.

'बिगुल' नावाचं जहाज जगप्रवासाला निघतंय हे कळल्याबरोबर चार्ल्स डार्विनने राजाकडे आपलीही या जहाजावर वर्णी लागावी म्हणून प्रयत्न चालू ठेवले.अखेर डार्विनला या जहाजावर जाण्यासाठी परवानगी मिळाली.या संपूर्ण समुद्र प्रवासात डार्विनने विविध ठिकाणे,प्राणी,वनस्पती,भूप्रदेश यांचा अभ्यास केला आणि याचं फलित म्हणून त्याचा अलौकीक ग्रंथ 'Origin of species' तयार झाला. उत्क्रांतीवादाचा एक नवा सिध्दांत तो मांडू शकला.

एकदा आपले ध्येय नक्की झाले की त्यासाठी कोणतेही कष्ट

उचलण्याची तयारी असली पाहिजे.मग इतर पर्यायांचा अजिबात विचार करायला नको.असे केले तर आणि तरच आपण आपले ध्येय गाठू शकतो.कोंढाणा किल्ल्यावर तानाजी मरून पडला हे पाहून सैनिक गडावरून पळून जाऊ लागले तेव्हा सूर्याजी कडाडला, ‘अरे,भ्याडानो,मागे पळूनका.मी गडावरून खाली उतरण्याचे सर्व दोर कापून टाकले आहेत.’अशा वेळी सैनिकांच्यापुढे एकच ध्येय उरले होते.आता जिंकू किंवा मरू.आणि काही वेळातच कोंढाणा सर झाला.गडावर स्वराज्याचे भगवे निशाण फडकविले गेले.ध्येयासाठी वाहून घेतले म्हणून हे शक्य झाले.

कोणतेही ध्येय नसलेली माणसे भरकटलेल्या जहाजासारखी दिशाहीन असतात.त्यांना योग्य वेळी ‘दीपस्तंभ’ दृष्टीस पडला तर ठीक नाही तर त्यांचे श्रम व वेळ ही नाहक व्यर्थ जात असतो.रविंद्रनाथ टागोर यांनी ‘अॅलिस इन वंडरलॅण्ड ’ या कथेत छानशी गोष्ट सांगितली आहे.एक मांजर चौफुलीवर बसलेली असते.तेथे दुसरी एक मांजर येते व ती त्या मांजरीला विचारते, “हा रस्ता कुठे जातो?तो रस्ता कुठे जातो?”तेव्हा ती अगोदरची मांजर त्या मांजरीला म्हणते, “ तुला कुठे जायचे आहे ते अगोदर सांग, मग मी तुला तो रस्ता दाखविते.”तेव्हा ती आलेली मांजर म्हणते, “मी अजून तसे काही ठरवले नाही”तेव्हा ती अगोदरची मांजर म्हणते, “मग काय फरक पडतो,तू कोणत्याही रस्त्याने गेलीस तरी?”

थोडक्यात म्हणजे आपले ‘ध्येय’ जर का ठरलेले नसेल तर आपण कोणत्याही वाटेने गेलो तरी काहीही फरक पडणार नसतो.यासाठी जीवनप्रवासात देखिल आपले ‘करीअर’ निवडतांना आपणास कोणत्या वाटेने जायचे हे अगोदर नक्की केले पाहिजे आणि त्या दिशेनेच फक्त वाटचाल केली पाहिजे.म्हणजे मग ‘जायचे होते देवाच्या आळंदीला, येऊन पोहचलो चोराच्या आळंदीला.’ अशी गत होणार नाही. ***

स्व—सामर्थ्य ओळखून ध्येय ठरवा !

Man proposes, God disposes.

-Latin Proverb

पूज्य साने गरूजींचं एक वाक्य सुविख्यात आहे. ते म्हणतात, 'मोठी माणसे लहानपणापासूनच मोठी होत असतात.' वरील वाक्य खूप महत्वपूर्ण आहे. 'विचार करायला लावणारं आहे. ज्यांना मोठं होण्याची इच्छा आहे, त्यांनी अजून पुष्कळ काळ पुढे आहे असं म्हणून थांबता भावीकाळात मोठे होण्यासाठी आत्तापासूनच पायाभरणी करणे जरूरीचे आहे. कोणतेही यश हे एकाच टप्प्यात साध्य करता येत नाही. त्यासाठी यशाचे लहान लहान टप्पे पाडले पाहिजेत. प्रत्येक ध्येय साध्य करण्यासाठी त्याच्या पायऱ्या तयार केल्या पाहिजेत; आणि या पायरी पायरीने वर गेलात की, एक दिवस आपण ध्येयापर्यंत पोहचता.

ध्येयाचे टप्पे पाडण्याचा फायदा असा होतो की, आपण एक पायरी गाठली की तेवढ्या वेळात पुढली पायरी चढण्यासाठी आवश्यक सामर्थ्याची तयारी आपणास करता येते. मागील एक पायरी चढून आल्यामुळे आपणास पुढली पायरी चढण्याचा एक प्रकारे विश्वासही निर्माण होतो. हे करीत असतांना आपण कोणत्या पायरीवर किती वेळ थांबणार आहोत, हे मात्र ठरवता येत नाही. या सर्व कौशल्याच्या गोष्टी आहेत. काही वेळा या प्रयत्नात दैवाचा देखिल भाग असतो. परंतु अपयश आल्यास आपण निराश न होता ती पायरी पुन्हा वर चढण्याचा प्रयत्न चालू ठेवणे आवश्यक आहे. 'सदैव सैनिका पुढेच जायचे।'

हा मंत्र नेहमी ध्यानात ठेवायचा आहे.तरच आपण पुढील पायऱ्या सर करण्यात व ध्येयाप्रत पोहचण्यात यशस्वी ठरू.

काही वेळा काही माणसं आपल्या क्षमतेपेक्षा बरेच मोठे ध्येय डोळ्यासमोर ठेवतात.आपले सामर्थ्य ओळखता न आल्याने ते अपयशी ठरतात;तेव्हा मनात निराशा येते.यामुळे आपण काही करू शकत नाही,अशी मनाची नकारात्मक भावना तयार होते.याउलट यश मिळत जाते,हे कळत गेल्यास मनाची शक्ती वाढत जाते; सकारात्मकता निर्माण होते.यामुळे यशस्वीतेच्या अधिक जवळ माणूस पोहचू शकतो.

ध्येय ठरविण्यासाठी सर्वप्रथम आपल्यातील क्षमता आपणास ओळखता आली पाहिजे.जर एखादा विद्यार्थी केवळ १० वी नापास असेल आणि तो जर पोलिस अधिकारी होण्याचं स्वप्न आजच पाहू लागला तर ते शक्य होणार नाही. त्यासाठी त्याला प्रथम १० वी पास व्हावे लागेल.त्यानंतर १२ वी आणि मग कुठल्याही शाखेची पदवी मिळवावी लागेल.त्यानंतर त्याला लोकसेवा आयोगाची परीक्षा द्यावी लागेल.तेथेही चार टप्पे पडतात.पूर्व परीक्षा,मुख्य परीक्षा,तोंडी व शारीरिक परीक्षा या सर्व चाळणीतून पार व्हावे लागेल.जर तो या सर्व ठिकाणी यशस्वी ठरला तरच तो आपलं स्वप्न पूर्ण करू शकेल.आणि हा सर्व पल्ला बराच मोठा आहे.यासाठी बराच काळ द्यावा लागतो.मेहनत करावी लागते आणि म्हणूनच स्वप्न पाहत असतांना,ध्येय ठरवत असतांना ध्येयाचे विभाजन लहान लहान टप्प्यात केले पाहिजे.अशा लहान लहान साध्यातूनच आपणास मोठे ध्येय गाठता येईल.ध्येय आपल्या नजरेपासून खूप दूर असूनही उपयोगाचे नाही.अन्यथा निराशा ठरलेली...

स्वगत—शक्ती की प्रतिवाद ?

**The person who loves you most
will trouble you, irritate you the maximum;
but when you drop a tear,
he will fight with the world to stop yours tears.**

ज्या व्यक्तीवर तुम्ही अधिक प्रेम करता, तीच व्यक्ती तुम्हांला सर्वात जास्त त्रास देते, दुखावते. पण जेव्हा तुमच्या डोळ्यात अश्रू उभे राहतात तेव्हा हीच व्यक्ती तुमचे अश्रू थांबविण्यासाठी साऱ्या जगाविरुद्ध, लढण्यास उभी राहते.

मित्राने पाठविलेला हा एस.एम.एस. मला दिवसभर खूप अस्वस्थ आणि अंतर्मुखही करून गेला. जीवनाचं आणि विशेषतः नातेसंबंधाबद्दलचं किती महत्वाचं तत्वज्ञान या वरील ओळींमध्ये दडलंय, यावर आपण कधी विचार केला तर मला वाटते याचा आपल्यालाही खूप फायदा होईल. वरील ओळी वाचल्यानंतर मी शांतपणे मनाच्या खोल तळाशी जाऊन विचार करू लागलो. विचार कसला, यादीच करू लागलो. आपलं म्हणणारी माणसं आपणास किती त्रास देऊन गेलीत याची. अशावेळी मला शिवरायही आठवले. महाराजांना देखिल स्वराज्य स्थापनेच्यावेळी परकीय नव्हे तर स्वकीय म्हणविणाऱ्यांकडूनच अधिक विरोध झाला. त्यांचं बंड मोडून काढण्यात महाराजांची बरीचशी शक्ती खर्ची पडली. महाभारतात देखिल युध्दासमयी आपल्या समोर लढण्यासाठी आपले भाऊ, गुरू, सगे—सोयरे उभे आहेत, हे पाहून अर्जुन गलितगात्र होतो; तेव्हा तो म्हणतो,

दृष्ट्वमे स्वजनं कृष्ण युयुत्सुं समुपस्थितं ।

सीदन्ति मम गात्राणि मुखं च परिशुष्यति ॥

अर्जुन म्हणाला, हे मत्प्रिय कृष्ण ! अशा युद्ध करण्याच्या उत्सुकतेने माझ्या मित्रांना नातलगांना उपस्थित पाहून माझ्या शरीराच्या अवयवांना कंप सुटला आहे असे मला वाटते, आणि माझ्या तोंडाला कोरड पडली आहे.

माझ्या यादीत भाऊ, बहिण होते. मित्र, नातेवाईक होते. आई-वडील सुध्दा होते. तसं म्हटलं तर ही अपार प्रेम करणारी माणसं आणि मग यांच्याकडून का म्हणून त्रास व्हावा? नेमकं कुठे चुकतेय! कुणाचं चुकतंय! काहीच कळत नाही. मागचं सारं आठवलं की, मेंदूमध्ये नुसता गोंधळ उठतोय. याच आपल्या लोकांबद्दल चीड, संतापही येतो अन् अंतःकरणातून खोल खोल प्रेमही वाटतं. खरंच कळत नाही या अवस्थेला काय म्हणावं ते!

याला म्हणावं, अति परिचयात अवज्ञा! एखाद्या कीर्तनकाराचं सारं गाव पाया पडतं, पण बायको मात्र फारसा मान देत नाही. (अपवाद) काय म्हणावं या न्यायाला! याचं कारण समाजाच्या कीर्तनकाराकडून अपेक्षा वेगळ्या आहेत, तर बायकोच्या अपेक्षा वेगळ्या आहेत. यामुळे दोघांकडून त्यांच्याप्रती मिळणारी वागणूक वेगवेगळी आहे. मग अशा ठिकाणी आपण इतरांना बदलवू शकत नाही. आपणाकडे एकच मार्ग आहे, तो म्हणजे स्वतःमध्ये बदल घडविणं. आपण असं केलं नाही तर आपणही सुखी होऊ शकणार नाहीत. इतरांच्या आपणाप्रती असलेल्या अपेक्षा आपण पूर्ण करू शकलो नाहीत की ते त्रास देतात, ही त्यांची प्रवृत्ती आहे. प्रत्येक व्यक्ती अहंकाराने (इगो) भारलेली आहे. हा अहंगंडच खरे तर त्यांच्या आणि आपल्याही दुःखाला कारणीभूत ठरतो.

आणि मग या सर्व गोष्टींवर मात करण्यासाठी उपाय एकच, अशा प्रेमाच्या व्यक्तींना ते दुखावतील अशा प्रकारे न बोलणे, ते आपणास असं असं

बोलले म्हणून राग न करणे, एवढंच नव्हे तर त्यांच्याकडून कोणत्याही अपेक्षा न बाळगणे. यामुळे अपेक्षाभंगाचं दुःख वाट्याला येत नाही. बऱ्याचदा माणसाला वाटते, सारं जग आपल्या कार्याचं कौतुक करतंय आणि घरची मंडळी मात्र एक शब्द कौतुकाचा उच्चारत नाही. आपल्याला खरं तर बाहेरच्यांपेक्षा घरच्या मंडळीं कडून कौतुकाची जास्त अपेक्षा असते. पण ते मूग गिळून गप्प असतात. (अपवाद) अशा वेळी आपण नाराज न होता शांतचित्त राहणेच योग्य. एक दिवस सर्व जण आपणास चांगलं म्हणतंय तेव्हा आपल्यामध्ये काहीतरी खरंच चांगलं आहे, याची घरच्यांना जाणीव होईल; आणि मग आपण आपल्याच माणसाला किती त्रास दिला याचा पश्चाताप त्यांना होईल. परंतु आपण आज मात्र स्वतःला या विचाराने दुःख करून घेण्याचं कारण नाही. तेव्हा ही गोष्ट गृहीत धरून चला, ज्या व्यक्तीवर तुम्ही अधिक प्रेम करता, ती व्यक्तीच तुम्हांला अधिक त्रास देते.

अपयशातून शिका

If you do not succeed at first, try again. The word 'impossible' is not in my dictionary.-Napoleon

आपण एक सुवचन लहानपणापासून ऐकत आलो आहोत आणि नेहमीच म्हणत असतो, 'अपयश ही यशाची पहिली पायरी आहे.' परंतु खरेच जीवनात जेव्हा आपल्याला एखाद्या गोष्टीत अपयश येते तेव्हा आपली स्थिती काय होते? आपण मिळणाऱ्या अपयशाचा स्विकार करून पुढची पायरी चढण्यासाठी तयार होतो का? बहुधा नाहीच. आपण सरळ ती वाट सोडून मागे सरतो आणि ही वाट आपली नाही म्हणून माघार घेतो. पुढची पायरी गाठण्यासाठी पाऊल देखिल उचलत नाही. किंबहुना आपण आपले पाऊल त्या मार्गावरून मागे घेत असतो. मग काय उपयोग या लहानपणापासून ऐकत, वाचत व म्हणत आलेल्या सुवचनाचा? काहीच नाही. याचं कारण आपण हे सुवचन आपल्यासाठीच आहे असा करीत नाही. सुवचनांवर आपला दृढ विश्वास असला पाहिजे आणि जीवनात त्याप्रमाणे आचरण केले पाहिजे. तरच यशाचा मार्ग सुकर होईल. (प्रसिध्द वक्ते कॉलिन कूलीज नेहमी आपणाजवळ सुभाषितांची एक वही जवळ बाळगीत असत.)

सुरुवातीला अपयश आलं की, माणूस खचून जातो. यामुळे त्याची शक्ती आणखी कमी होते. खरे तर त्याने हाती घेतलेल्या कामात अपयश आल्यास आपली शक्ती कमी पडली असे समजून आणखी आपली ताकद वाढवली पाहिजे. परंतु असे होते का? अपयशावर मात करण्यासाठी आणखी अधिक तयारीपूर्ण प्रयत्न केले पाहिजेत. आपली शक्ती आपण वाढवू शकतो, असा

विचारच आपल्या मनात येत नाही.बऱ्याचदा तो आपल्या अपयशाचं खापर परिस्थितीवर फोडत असतो. परिस्थितीच अशी आहे,आम्ही काय करणार?एवढे म्हणून गप्प बसणे योग्य नाही. परिस्थितीवर जो मात करतो तो खरा यशस्वी होतो.किंबहुना संकटे ही माणसाला यशाचं शिखर गाठण्यासाठी प्रेरणा देणारी असतात.हे ज्यांनी ओळखलं ते आज यशाच्या शिखरावर विराजमान आहेत.धोके पत्करायला शिका.जो नदीच्या प्रवाहात उडी घेतो,तोच दुसऱ्या तीरावर पोहचतो.नुसतेच काठावर उभे राहणारे मात्र तिथेच राहतात.ते पैलतीर गाठू शकत नाहीत.

संकटे प्रत्येकाच्याच आयुष्यात येतात.मात्र जो संकटांना न घाबरता तोंड देतो तोच यशस्वी होतो.कधी कधी संकटांमधून संधी येत असते.ही संधी आपण ओळखली पाहिजे.म्हणतात ना,वाऱ्याची दिशा पाहून उपणले पाहिजे.वाऱ्याने दिशा बदलली की आपण ही दिशा बदलली पाहिजे.शेवटी बदल हा निसर्गाचा नियम आहे.आजच्या गतीमान युगात प्रचंड बदलांना आपल्याला सामोरे लागणार आहे. बदलणाऱ्या परिस्थितीनुसार स्वतःमध्ये बदल घडवावे लागत आहेत.आपण जर स्वतःमध्ये बदल घडवला नाही तर येणारा बदलता काळ मात्र आपल्यात बदल घडवल्याशिवाय राहणार नाही.(Change will change you.)तेव्हा नव्या बदलांना संधी मानून सामोरे गेले पाहिजे.

परंतु आज आपली अवस्था हत्तीच्या पिल्लासारखी झाली आहे.हत्तीचं पिलू ते लहान असतं तेव्हा सर्कसवाले त्याच्या पायाला साखळदंडाने बांधून ठेवतात. ते पिलू काही दिवस तो साखळदंड तोडण्याचा प्रयत्न करतं;परंतु त्याची शक्ती त्यावेळी कमी पडते.तो साखळदंड ते तोडू शकत नाही.परंतु होतं काय की,पुढे ते पिलू मोठं सशक्त,बलदंड असा हत्ती झाल्यावरही मनात पूर्वीचाच समज घेऊन जगत असतं की,आपण हा साखळदंड तोडू शकत नाहीत.अचाट

शक्ती आल्यानंतरही त्याच्या मनातील हा 'न्यूनगंड' त्याला बंधनातच ठेवतो.तो साखळदंड तोडणे आता त्याला सहज शक्य असते.परंतु तसा प्रयत्नही त्याच्याकडून होत नाही. नतीजा... अतूट बंधन...

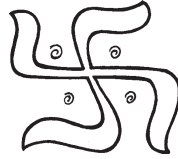
नेमकी अशीच अवस्था बऱ्याचवेळा माणसाची होते.एकदा परिक्षेला बसला, अपयश आलं की त्याच्या मनात येतं आपण ही परिक्षा पास होऊ शकणार नाही. परंतु त्यावेळी अभ्यास कमी केला होता.आता अधिक अभ्यास केला तर मी ही परिक्षा पास होईल असा आत्मविश्वास आपण का बाळगत नाही?मागच्या अपयशातून काही शिकणार,झालेल्या चुका टाळणार की त्यातून एकच गैरसमज करून घेणार, 'ये मेरी बसकी बात नही है!'

असे नाही.पूर्वीच्या अपयशातून धडा घ्या,आणखी जोमाने कामाला लागा. मागच्या वेळीचा अनुभव आता उपयोगी पडणारच असतो.कारण अपयशाला गाडूनच आपण यशाचं पीक घेत असतो.एखादे वर्ष शेत पडीत असले तर पुढील वर्षी पीक अधिक जोमाने येते.तेव्हा अपयश हा एक प्रकारे आपला गुरु,मार्गदर्शकच आहे.त्याने खचून जाता कामा नये.प्रसिध्द उद्योजक हेन्री फोर्ड म्हणतात, 'अपयश हे खरं तर अधिक बुध्दीमानपणे पुन्हा सुरुवात करण्याची एक संधी असते.'

थोर शास्त्रज्ञ डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम यांनी १० ऑगस्ट १९७९ रोजी एस.एल.व्ही.३ या अनेक वर्षांच्या अथक प्रयत्नातून तयार केलेल्या यानाचे अवकाशात उड्डाण केले तेव्हा अवघ्या ११७ सेकंदांनंतर ते यान समुद्रार्पण झाले. इतकी वर्ष केलेल्या श्रमाचे क्षणात त्यांच्या डोळ्यासमोर पाणी पाणी झाले.ते प्रचंड दुःखी झाले.परंतु काही वेळानंतर मात्र त्यांनी स्वतःला सावरले.विचार केला. झालेल्या चुकांची नोंद केली.सर्व शास्त्रज्ञांची दुसऱ्यादिवशी बैठक बोलावली. मिळाल्या अपयशातून शिकले.तरीही पुन्हा

दुसऱ्यांदा १७ जुलै १९ॢ० मध्ये ही ते अपयशी ठरले.तरीही जिद्ध न सोडता ते प्रयत्न करीत राहिले;आणि ३१ मे १९९ॢ या दिवशी एस.एल.व्ही.३ या यानाचे अंतराळात प्रक्षेपण करण्यात ते यशस्वी ठरले. तेव्हा भारतातच नव्हे तर जगभरात डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम हे नाव काही सेकंदात झालं.अनेक अभिनंदनाचे फोन त्यांना यायला लागले.सर्वत्र कौतुकाचा वर्षाव होऊ लागला.गेली वीस वर्ष हुलकावणी देणारं यश अखेर पदरात पडलं होतं. मागच्या अपयशातून ते शिकत गेले होते म्हणून हे यश त्यांना मिळाले होते.

तेव्हा अपयशाने नाराज न होता,खचून न जाता अपयशालाच यशामध्ये परिवर्तीत करण्याचा प्रयत्न चालू ठेवा.एक दिवस यश मिळाल्याशिवाय राहणार नाही.

“मला जे यश मिळाले आहे त्याचे श्रेय काही लोक माझ्या बुध्दीमत्तेला देतात. ज्याला तुम्ही बुध्दीमत्ता म्हणता ती मला कठोर परिश्रमातून लाभली आहे इतकेच मला माहित आहे. ” –हॅमिल्टन

सत्याची कास धरा.

There is nothing so powerful than Truth.

-Orissan S. Marden

आपल्या वेदांनी सांगितलं आहे, सत्यं वद्. खरे बोला. आपली भारतीय संस्कृती नितीमान जीवन जगण्यास शिकविते. चांगलं आचरण असणे हे सर्वात महत्वाचं आहे. यासाठी जी काही मूल्ये मानवाने अंगी बाणली पाहिजेत त्यात 'सत्य' हे सर्वात तेजस्वी मूल्य आहे. स्वतंत्र भारताने सुध्दा 'सत्य मेव जयते' हे वचन आपले घोष वाक्य बनवले आहे. नेहमी सत्याचाच विजय होतो. 'सत्य परेशान होता है, लेकिन पराजित नहीं।' या वचनाची प्रचिती आपणास रामायण, महाभारत आदीं मधून पहावयास मिळते.

स्वामी विवेकानंद सत्याची महती सांगतांना म्हणतात, "सत्यासाठी सर्व गोष्टींचा त्याग होऊ शकेल, पण सत्याचा मात्र कोणत्याही गोष्टीसाठी त्याग होऊ शकत नाही." महात्मा गांधींनी आपले सारे आयुष्य 'सत्य' आणि 'अहिंसा' या दोन मूल्यांसाठी वेचले. त्यांचे जीवन हाच त्यांचा समाजासाठी संदेश होता. एकदा त्यांना कुणीतरी स्वाक्षरी घेतांना संदेश द्या म्हणून सांगितल्यावर गांधीजी म्हणाले होते, "माझे जीवन हाच माझा संदेश आहे." आणि ते खरेही होते. सत्याची कास धरणारी माणसेच आयुष्यात खऱ्या अर्थाने मोठी झालीत. त्यांच्या व्यक्तिमत्वाला आभाळा एवढी उंची प्राप्त झाली. गांधीजींनी आपल्या हातून झालेल्या चुका 'माझे सत्याचे प्रयोग' या आपल्या आत्मवृत्तात जशाच्या तशा प्रामाणिकपणे सांगितल्या आहेत. कारण सत्य बोलणारा माणूस

नेहमी निर्भय असतो.त्याला समाज काय म्हणेल याची भीती वाटत नाही.त्याचा संवाद स्वतःशीच चालू असतो.तुकाराम महाराज म्हणतात त्याप्रमाणे, 'आपुलाचि वाद आपणासी '

अब्राहम लिंकन लहान होते त्यावेळची त्यांच्या जीवनातील गोष्ट आहे. लिंकन एका चहाच्या दुकानात कामाला होते.एके दिवशी एक महिला पाव किलो चहा पत्ती घेण्यासाठी आली.घाई घाईमध्ये छोट्या लिंकनकडून त्या महिलेला अर्धा पाव चहा पत्ती दिली गेली.रात्री हिशोबाच्या वेळी लिंकन यांच्या लक्षात आले की ,आपण त्या महिलेकडून पाव किलो चहापत्तीचे पैसे घेतले मात्र तिला अर्धाच पाव चहापत्ती दिली.तेवढ्या रात्री लिंकन हातात कंदील घेऊन राहिलेली अर्धा पाव चहापत्ती देण्यासाठी तिच्या घरी निघाले.त्या महिलेचे घर तीन मैल दूर होते.दारावर टक् टक् केल्यानंतर त्या महिलेने दार उघडले.लिंकन यांनी सर्व प्रथम त्या महिलेची क्षमा मागितली.लिंकन यांचा प्रामाणिकपणा पाहून त्या महिलेच्या डोळ्यात अश्रू उभे राहिले.तिने लिंकन यांना आशीर्वाद दिला. म्हणाली, "बेटा तुझ्याजवळ खरेपणा आहे.याचे फळ परमेश्वर तुला जरूर देईल." हाच छोटा लिंकन पुढे मोठा झाल्यावर अमेरिकेचा राष्ट्राध्यक्ष बनला.

सत्य हे सूर्यासारखे तेजस्वी असते.परंतु कधी कधी सत्याला देखिल कसोटी द्यावी लागते.कधी तरी जीवनात असा प्रसंग येतो की माणसाला खोटेच बोलावे लागते.जर या खोटे बोलण्यात स्वतःचा स्वार्थ नसून दुसऱ्याचे हित दडले असेल तर असे खोटे बोलणे शास्त्राने मान्य केले आहे.इंग्रजीमध्ये सुध्दा याबाबत म्हटले आहे, 'Good action done by bad motive is bad but bad action done by good motive is good.'

एक गोष्ट आपण बहुदा ऐकलेली असेल.एक साधू महाराज रस्त्याने

जात असतात.त्याच रस्त्याने काही कसाई आपल्या तावडीतून पळून गेलेल्या गाईचा तपास करीत येत असतात.ते साधू महाराजांना आपण गाय पाहिली का व कोणत्या दिशेने गेली म्हणून विचारतात. महाराज नेहमी खरे बोलणारे असतात.परंतु आता याप्रसंगी ते जर खरे बोलले तर कसाई गाईचा जीव घेईल.तेव्हा ते खोटे बोलतात व गाय ज्या दिशेने गेली नेमकी त्याची विरुद्ध दिशा त्यांना दर्शवतात.या ठिकाणी गाईचे प्राण वाचल्याचे पुण्य आहे.दुसऱ्याच्या भलेपणासाठी खोटे बोलणे शास्त्रसंमत आहे.रोग्याशी खोटे बोलणे शास्त्राला मान्य आहे.संस्कृतात एक वचन आहे,

सत्यम् ब्रूयात्, प्रियम् ब्रूयात् ।

न ब्रूयात् सत्यम् ,अप्रियम् ॥

अशा प्रकारे जीवनात केव्हा सत्य बोलावे आणि केव्हा बोलू नये,याचा विवेक माणसाजवळ असला पाहिजे.विशेषतः महाभारतात श्रीकृष्णाचे उदाहरण याबाबत महत्वाचे मानता येईल.सत्याचे महत्व सांगतांना समर्थ रामदास स्वामी 'मनाचे श्लोक' मध्ये म्हणतात,

मना सर्वथा सत्य सांडू नको रे ।

मना सर्वथा मिथ्य मांडू नको रे ।

मना सत्य ते सत्य वाचे वदावे ।

मना मिथ्य ते मिथ्य सोडूनि द्यावे ॥१९॥

स्वप्न पहायला शिका

**All great men are great dreamers! Man is not only
a son of the heaven but also a son of the earth.**

-Confucious

जीवनात तुम्हांला जे काही मिळवायचं आहे, त्या गोष्टींचे स्वप्न पहायला शिका. एखाद्या गोष्टीचा ध्यास घेतला की ती गोष्ट निसर्गतःच आपणास मिळत असते. आपण मात्र आपला ध्यास व त्या दिशेने प्रयास सोडायचा नाही. लहानपणीच सैन्यात भरती व्हायचं असं स्वप्न पाहणारा नेपोलियन अनेक अडचणी आल्या परंतु सैन्यात भरती होऊ शकत नव्हता. कधी त्याची उंची कमी येत असे. परंतु त्याने प्रयत्न सोडला नाही. त्याचं स्वप्न होतं, सैन्यात भरती व्हायचं आणि देशासाठी काही तरी करून दाखवयचं.

लहानपणी आकाशात उडणारे पक्षी पाहून विल व बिल राईट बंधूंना आकाशात उडण्याचे स्वप्न पाहिले होते. पुढे मोठे झाल्यावर त्यांनी विमानाचा शोध लावून आपले स्वप्न पूर्ण केले. अमिताभला चित्रपट सृष्टीत करीअर करायचे होते. त्यासाठी तो मुंबईत आला. त्याचा आवाज रेडिओचा निवेदक म्हणून नाकारण्यात आला. त्याची उंची पाहून फिल्म इंडस्ट्रीमध्ये त्यांना चित्रपट मिळत नव्हते. पण अमिताभ यांनी आपले स्वप्न सोडले नाही. ते प्रयत्न करीत राहिले. आज चंदेरी दुनियेत अमिताभ नावाचे प्रचंड वलय निर्माण झाले आहे. एक वेळ नाकारण्यात आलेल्या आवाजाचे आज लाखो लोक चहाते झाले आहेत.

वयाच्या ४०-४५ वयापर्यंत राजकारणात सतत अपयशी ठरणारे लिंकन एक दिवस अमेरिकेचे राष्ट्राध्यक्ष झाले. कारण त्यांनी तो ध्यास सोडला

नव्हता. देशाच्या सर्वोच्चपदी विराजमान होण्याचे स्वप्न ते अनेक वर्ष मनाशी बाळगून होते. नेल्सन मंडेला कित्येक वर्ष कारागृहात होते. पण मानवी गुलामगिरी नष्ट झाली पाहिजे. काळा-गोरा भेद मिटला पाहिजे. हा त्यांचे स्वप्न होते. अमेरिकेच्या राष्ट्राध्यपदी बराक ओबामा सारखी कृष्णवर्णीय व्यक्ती होऊ शकते हे त्यांनी पाहिलेल्या स्वप्नाचेच फलित आहे.

भारताचे माजी राष्ट्रपती, थोर शास्त्रज्ञ डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम म्हणतात, See the dream, follow the dream. स्वप्न पहायला शिका. स्वप्नाचे परिवर्तन विचारात होईल. आणि या विचारातूनच कार्यनिर्मिती होईल. स्वप्नाच्या पाऊल वाटेवरूनच ध्येयाच्या दिशेने जाता येतं. जे या मार्गाने जातात ते मुक्कामी पोहचतात. बाकीचे धाप लागेपर्यंत एकाच ठिकाणी जाॅर्गींग करीत राहतात. कारण आपल्याला कुठे जायचं आहे, काय हवं आहे आणि ते कसं मिळवायचं हेच त्यांना माहित नसतं. झोपेमध्ये पडतात ती स्वप्नं खरी स्वप्नं नसतात. जागेपणी पडते तेच खरे स्वप्न. स्वप्न तेच चांगले जे झोपेत नव्हे तर ज्यामुळे झोपच उडून जाते.

लहानपणी पेट्रोलपंपावर काम करीत असतांना धीरूभाई अंबानी यांनी आपली स्वतःची रिफाईनरी असली पाहिजे असे स्वप्न पाहिले होते. पुढे ही त्यांनी 'कर लो दुनिया मुट्टी मे' म्हणत रिलायन्स च्या माध्यमातून मोबाईल क्षेत्रात क्रांती घडवून आणली. आपणही असलं काही स्वप्न पाहिलं असेल तर ते सत्यात उतरण्याची दाट शक्यता आहे. जसा तुम्ही विचार कराल, जसे तुम्ही चिंतन कराल तसेच तुम्ही व्हाल. स्वामी विवेकानंद म्हणतात त्याप्रमाणे, ध्येयवादाकडून हजार चुका घडत असतील पण ध्येयशून्य माणसाकडून दोन हजार चुका घडत असतात. म्हणून ध्येयवादी असणे चांगले. आणि म्हणूनच ध्येय नक्की करा व त्या दृष्टीने स्वप्न पहा. आपले स्वप्न साकार करण्याची काळजी खुद्द परमेश्वराला असेल ... ***

आयुष्याची कमाई कोणती?

All that is worth remembering of life is the poetry of it.
-Willam Hazlitt

“अंधाराला आहे येथे प्रकाशाचे भान
प्रकाशामधून येथे विकासतो प्राण
प्राणातून उसळते आनंदाचे गान
त्याचे बीजगुण मला भोगायचे आहे
मरायचे नाही मला जगायचे आहे .”

मानवी जीवनाविषयीचा एवढा जाज्वल्य आशावाद कविवर्य बा.भ.बोरकर यांनी आपल्या काव्यातून मांडला आहे. पण आज खरंच काही कळत नाही, समाजमन एवढं त्रस्त का झालं आहे? लोक आत्महत्या का करीत आहेत? बचेंगे तो और भी लढेंगे म्हणणाऱ्या मराठी माणसाचा विश्वास कुठे हरवला आहे? नैराश्याने त्याला एवढे का ग्रासले आहे? कर्जबाजारी झाला म्हणून आत्महत्या, बायकोचं पटत नाही, कुठल्याशा रोगाने ग्रासलं, परिक्षेत अपयश आलं म्हणून आत्महत्या. काही एक कळत नाही, या सर्वांवर उपाय केवळ आत्महत्याच आहे का? अहो, मुळात ‘फुलणं’ आणि ‘बहरणं’ याचं नाव जीवन आहे. झाड तोडल्यानंतर त्याचं लाकूड ओल्या जमिनीत रोवलं तरी त्याला पालवी फुटते. एवढी दुर्दम्य इच्छाशक्ती जर त्या एवढ्याशा लाकडाच्या खोडात आहे, आपण तर माणूस आहोत. परमेश्वराचे सर्वात लाडके पुत्र आहोत. तरीही मात्र आपण आज कोणती कृती करीत आहोत? बरेचसे तरुण पदवीनंतर नोकरीचे वाट बघत हातावर हात ठेवून बसले आहेत. त्यांच्या मनात नैराश्याचे

ढग जमा झाले आहेत.त्यांना सर्वत्र अंधारून आल्यासारखं वाटत आहे.पण आपण असे नाउमेद होऊन चालणार नाही.‘संघर्ष’ हा मानवी जीवनाचा अविभाज्य भाग आहे.संघर्ष हेच जीवन आहे आणि जीवन हाच संघर्ष आहे.संघर्षातून सिध्दी व मग नंतर प्रसिध्दी मिळत असते.यश सहजासहजी मिळतच नाही. त्यासाठी चिकाटी,निरंतर प्रयत्न आवश्यक असतात.उद्या आशेचा किरण प्रत्येकाच्या जीवनात येणारच आहे.यासाठी हवी फक्त जिद्ध,चिकाटी ,परिश्रम व संयम.निराशेने हतबल होऊन जाणं योग्य नाही.सत्याचा मार्ग कठिण असला तरी तोच एक शाश्वत आहे.आज समाजात मला काय त्याचे ही वृत्ती वाढत चालली आहे.प्रत्येक जण तत्व मोडीत काढून तडजोड करीत असतो.तर अनेक जण गप्प उभे असतात.परंतु संघर्ष करण्याची कुणी हिंमत करीत नाहीत.खरं तर ‘हिंमत त्याला किंमत.’ पण प्रत्येक जण म्हणतो,माझ्या एकट्याने हे काय बदलणार आहे?यामुळे कुणीच पुढे येत नाही.मला कविवर्य रविंद्रनाथ टागोर यांची एक कविता आठवते.ते म्हणतात—

मावळतीला जातांना सूर्यार्न प्रश्न केला

माझ्यानंतर या जगाला,प्रकाश देण्याचं काम कोण करील?

शरमले कोठ—मोठे ग्रह तारे,चंद्र,नक्षत्र सारे

खाली माना घालून स्तब्ध उभे राहिले!

तेव्हा एक चिटुकली पणती,चटकन् पुढे होऊन म्हणाली,

प्रभो!माझ्याकडून जितकं होईल तितकं मी करीन...

एवढ्याशा पणती जवळ किती दुर्दम्य इच्छाशक्ती आहे.हाच आदर्श घेऊन जर आपण आपल्या जीवनात डोकावणाऱ्या अनितीमान काळोखाला घालवून लावलं तर!

जीवनाची आगगाडी नेहमीच आशेच्या रूळावर धावत असते व निराशेचा धूर बाहेर टाकत असते.आपल्या हातून काही तरी चांगलं घडलं

पाहिजे याचा ध्यास नेहमी असला पाहिजे.किमान चांगलं नाही घडलं तरी चालेल परंतु वार्डट गोष्टीत मात्र आपलं नाव येणार नाही याची आपण दक्षता घेतली पाहिजे.याबाबत एक सुंदर गोष्ट ऐकलेली आठवते.

एका गावात काही समाजकंटकांकडून घरांना आग लावण्यात येते.ती आग विझविण्यासाठी गावातील स्त्री,पुरुष,लहान मुले सर्वच जवळच्या नदीवर धावत जाऊन हंडा भरून पाणी आणून ती आग विझवण्याचा प्रयत्न करीत असतात.सर्वत्र आग विझविण्यासाठी धावाधाव चाललेली असते.या गर्दीतच एक चिमणी ही नदीवर जाऊन आपल्या इवल्याशा चोचीत पाणी भरून आणते व आगीवर टाकते.ती हे काम सारखे करीत राहते.चिमणीची ही धावपळ एक मुलगा पाहतो आणि तो त्या चिमणीला म्हणतो,चिऊताई,तुझ्या एवढ्याशा चोचभर पाण्याने एवढी मोठी आग कशी काय विझेल?

तेव्हा ती चिमणी जे उत्तर देते ते फार समर्पक आहे.ती म्हणते,मला माहित आहे माझ्या चोचभर पाण्याने ही आग विझणार नाही;परंतु पुढे ती म्हणते,

“जब इतिहास लिखा जायेगा, तब मेरा नाम
आग लगानेवालों में नहीं ,आग बुझानेवालों में होगा।”

मित्र हो ,वरील शब्दात किती मोठा आशय दडला आहे.कधी काळी आपण सुध्दा वार्डट कामात आपलं नाव येऊ नये म्हणून काही चांगलं काम करण्यासाठी धडपड करतो?चिमणीचा हा आदर्श आपणही घेतला पाहिजे.चांगलं करता आलं नाही तरी ठिक;पण वार्डट मात्र आपल्या हातून घडू नये;एवढं जरी सूत्र आपण आयुष्यभर पाळलं तरी खूप काही कमावलं असं समजा.

मित्रहो

पुस्तक वाचून कोणी शहाणं होतं का?

हो! आम्ही म्हणतो होतं. वाचन करणारी माणसं त्यांच्याबरोबरच्या वाचन न करणाऱ्या माणसांहून अधिक प्रगल्भ आणि विचारी असतात.

अनुभवाहून मोठा गुरू नाही. कोणत्याही प्राण्याला, सजीवाला, अनुभवाने शहाणपण येतं. काही प्राण्यांना काही प्रमाणात त्यांचे जन्मदाते थोडंफार शिक्षण देतात. बाकीचे प्राणी अनुभव घेत घेत शिकतात. पण मानव हा असा प्राणी आहे ज्याला पुर्वी जगलेल्या आणि आता जिवंत नसलेल्या माणसांचे अनुभवही शिकता येतात. ते पुस्तकांद्वारे. माणसाला आपल्या सभोवताली नसलेल्या, दूर देशातल्या माणसांचे अनुभव समजून घेऊन शिकता येतं. तेही पुस्तकांद्वारे. प्रत्यक्ष अनुभवांहून चांगला शिक्षक नाहीच. पण इतरांना आलेले अनुभव, त्यांनी खाल्लेल्या ठेचा याही माणसाला शिकवतात आणि शहाणे करून सोडतात.

म्हणून वाचा. वाचत रहा. इतरांना वाचायचा आग्रह करा. वाचाल तर वाचाल हे शंभर टक्के सत्य आहे.

www.esahitya.in आणि www.esahitya.com

मंडळी!

वाचायला तर हवंच!

पण वाचून झाल्यावर प्रतिसादायलाही हवं...

...आणि स्वतःही लिहायला हवं.